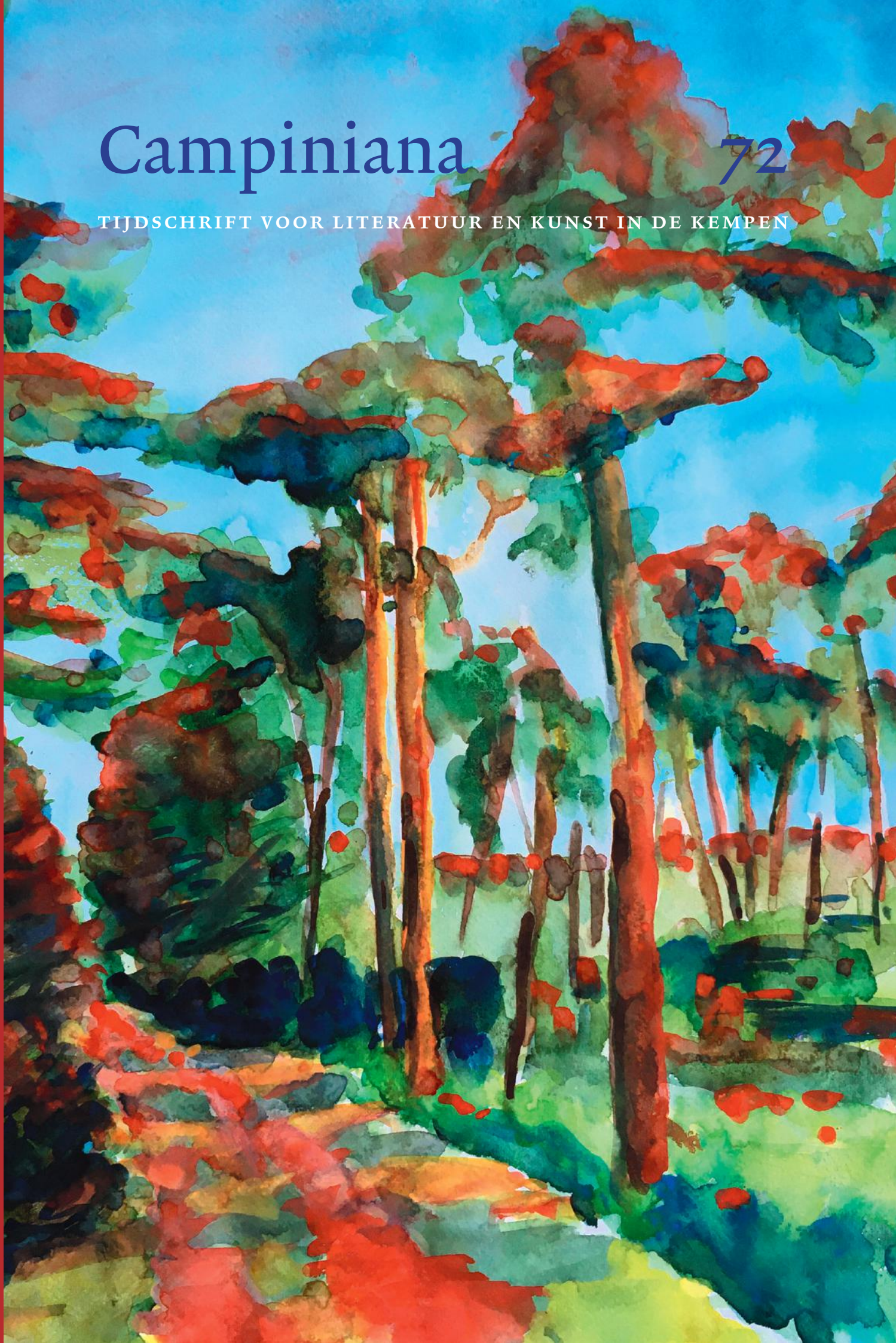

Campiniana

72

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

CAMPINIANA 72

Campiniana

72

TIJDSCHRIFT VOOR LITERATUUR EN KUNST IN DE KEMPEN

*Herdenkingen, huldigingen,
gedichten, voordrachten en verhalen
van Kempische schrijvers*

VERENIGING VAN KEMPISCHE SCHRIJVERS
ANTWERPEN 2022

Schrijver en stadsbibliothecaris Emmanuel of Mane de Bom aan zijn bureau
(foto © Letterenhuis Antwerpen)

Woord ten geleide

DOOR PETER THOBEN

Het is veel te lang geleden dat de vorige *Campiniana* 71 is verschenen. Om het geheugen op te frissen, dat was ruim tweeënhalf jaar geleden. Op de najaarsbijeenkomst te Lier hebben wij deze digitaal gedrukte uitgave mogen presenteren en het eerste exemplaar aan gastspreker Rik Torfs mogen overhandigen. Uw reacties op de nieuwe uitstraling van het lijfblad van de Vereniging van Kempische Schrijvers zijn bemoedigend, zodat wij op de ingeslagen weg zijn voortgegaan mede om de productiekosten te reduceren.

Wat de oorzaak is voor het lange uitblijven van een nieuwe editie, is genoegzaam bekend. De wereld kwam in de ban van het coronavirus dat tot een wereldwijde pandemie uitgroeide. Of wij er ooit helemaal van verlost zullen raken, is nog maar zeer de vraag. In ieder geval moesten alle bijeenkomsten vanwege de beperkende overheidsmaatregelen opgeschort worden.

In dit nummer van de *Campiniana* worden de meeste onderdelen van de programma's in het Hof van Aragon te Lier op 11 november 2019 en in Hotel Karmel te Herentals op 11 november 2021 geboekstaafd.

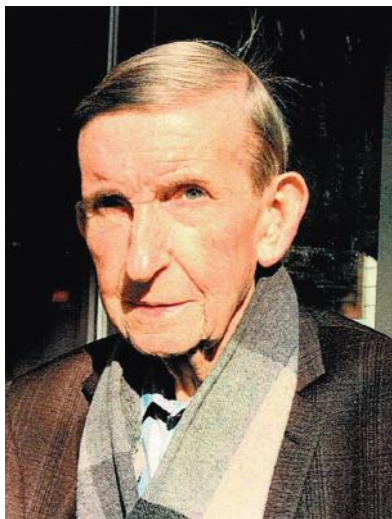
De bijeenkomst te Lier is geopend door voorzitter Marc Somers en hij stelt Frans Augustus Brocatus als nieuw lid voor. Ondervoorzitter Frans Aldelhof introduceert Rik Van Braband als nieuw bestuurslid van de vereniging. Hoogleraar Rik Torfs, die van 2013 tot 2017 rector van de Alma Mater van Leuven was, gaat aan de hand van een zevental punten in op zijn relatie tot de Kempen als geboren Turnhoutenaar. Vervolgens leest Robin Hannelore enige gedichten over de Kempen uit zijn bundels voor. Na de pauze volgt de lezing van erevoorzitter Jan-Modest Goris over het 'Kempengevoel', waarover hij in het *Historisch Jaarboek van Herentals* XXVIII (2019) heeft gepubliceerd. Stijn Vanclooster heeft een lezing voorbereid naar aanleiding van zijn boek over de briefwisseling tussen Stijn Streuvels en Antoon Coolen, die wegens diens afwezigheid door Toon Breës wordt voorgelezen. Christel Van Damme brengt hulde aan Ludo Simons, die 80 jaar is geworden en later in het jaar de Visser-Neerlandiaprijs van het Algemeen-Nederlands Verbond krijgt toegekend. Hans F. Marijnissen leest een keuze van zijn gedichten over Noord-Brabant voor en Peter Thoben sluit af met de presentatie van de nieuwe *Campiniana* 71 en biedt een eerste exemplaar aan gastspreker Rik Torfs aan. Na het aperitief wordt van een heerlijk diner genoten. Wie heeft toen kunnen bevroeden, dat de volgende bijeenkomst eerst twee jaar later doorgang kan vinden vanwege het vermaledijde coronavirus.

De opkomst voor de bijeenkomst op 11 november 2021 te Herentals mag – ondanks de coronamaatregelen – flink genoemd worden. Ondervoorzitter Frans Aldelhof heet iedereen welkom bij ontstentenis van voorzitter Marc Somers en stelt als nieuwe leden Hugo Van den Bosch en Jules Schellens voor. Voor de pauze worden de overleden leden Willy Copmans, Viktor Claes, Louis Luyten, Ludovic Leysen, Lydia Schoonbaert en Ludwig Goris herdacht. Toon Horsten herdenkt Gaston Durnez door een postuum verschenen boek te belichten en te verweven met zijn herinneringen. Na de pauze spreekt Peter Thoben over beeldend kunstenaar Peter van Tilburg, die 75 jaar is geworden en onlangs een boek met zijn aquarellen heeft uitgebracht. Vervolgens leest Max Violier eigen gedichten voor, Chris Ceustermans licht zijn pas verschenen biografie over Emmanuel de Bom toe, Ludo Helsen presenteert zijn roman *Steenrotsen* en Jo Gisekin draagt uit haar nieuwe poëziebundel *De luwte van het geheugen* voor. Voor het sluitstuk, het tweegesprek Noord/Zuid over ‘Leven en Dood’, brengen Jace van de Ven en Frans Aldelhof eigen gedichten, die door moderator Rik Van Braband met tussenteksten aaneengeregend worden. In hotel De Zalm wordt een klasse-maaltijd geserveerd. Ondanks het wellicht overvolle programma is het toch – ondanks de grillen van de geluidsinstallatie – een geslaagde en gedenkwaardige bijeenkomst.

Herdenkingen

In memoriam Louis Luyten (1940-2019)

DOOR FRANS ALDELHOF

Louis Luyten, lid van de Kempische Schrijvers sinds 1985, overleed te Geel op 23 januari 2019. Hij zag in 1940 het levenslicht in Retie, waar hij, tijdens zijn middelbare schooltijd in het kleinseminarie van Hoogstraten, zeer actief was bij de studentenbond ‘Willen is Kunnen’ – inzonderheid als redactielid van het studentenblad *Were Di*.

Als germanist ging hij lesgeven aan het Sint-Aloysiuscollege en aan het Hoger Instituut der Kempen, twee onderwijsinstellingen in Geel, tevens de woonplaats die hij inruilde voor zijn geboortedorp Retie dat hij echter nooit heeft losgelaten. Zo was hij in 1991

een van de stichters van de Retiese Heemkundige Kring ‘Zeven Neten’ en toen drie jaar later in de heemkring het tijdschrift *Zeven Neten* tot stand kwam, werd hij redactielid maar ook corrector van de vele publicaties van het Retiese heemkundige tijdschrift. Niet minder dan 25 jaar zou hij als nauwgezet bewaker van goed taalgebruik zijn stempel drukken op vele geschriften van de heemkundige kring.

Retie was ook het dorp van Louis’ schoonvader Frans Verachtert die in 1948 de uitgeverij De Kempische Boekhandel had opgericht. Het lag blijkbaar voor de hand dat Frans Verachtert een beroep zou doen op de taalvaardigheid van zijn schoonzoon. De bundels door Louis Luyten gecorrigeerd zijn legio.

Als bestuurslid van het Geels Geschiedkundig Genootschap (GGG) liet Louis Luyten zich evenmin onbetuigd. Zijn medewerking aan de jaarboeken van het GGG werden zeer geapprecieerd, niet in het minst de historische bijdragen (in samenwerking met Simon Simons) die de bewoning van de Geelse Markt, de Nieuwstraat en Sint-Dimpna ontsluitden.

Last but not least was Louis Luyten om en bij de veertig jaar een vaste medewerker van het regionale weekblad *Nieuwsblad van Geel* waarvoor hij zowel geschiedkundige als heemkundige bijdragen leverde. In het blad verschenen van zijn hand eveneens diverse interviews en talrijk zijn de rubrieken waaraan hij zijn

medewerking verleende. In de Vereniging van Kempische Schrijvers maakte hij zich vooral dienstig bij de samenstelling van de derde uitgave van het lexicon dat hij – letterlijk – tot in de puntjes persklaar maakte.

Wie Louis Luyten gekend heeft, weet dat hij de bescheidenheid zelve was. Zijn correcties, pareltjes van taalkunst, handelde hij met de glimlach af, gratis, ‘voor het goede doel’, zoals hij het meestal uitdrukte. Een man om te blijven herinneren.

Lydia Schoonbaert alias Jozefa van Houtland (foto © Bert Bevers)

In memoriam Lydia M.A. Schoonbaert (1930-2019)

DOOR PETER THOBEN

De kunsthistorica Lydia Margareta Achiellea Schoonbaert is vanaf 1982 lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers. Op de bijeenkomsten heb ik haar de afgelopen decennia nooit mogen ontmoeten. Toch had zij een zekere reputatie, zelfs in Nederland. Het is daarom goed aandacht te besteden aan haar overlijden in februari 2019.

Geboren als dochter van Camiel Schoonbaert en Gertrudis Vankeirsbilck op 6 januari 1930 te Izegem wordt ze lerares en publiceert onder het pseudoniem Jozefa van Houtland haar eerste gedichten in tijdschriften gevolgd door de gedichtenbundels *Viool en snaar* (Gent 1954), *Lijnen zonder kruispunt* (Oudenaarde 1957) en *Cardiogram* (Oudenaarde 1962). In de bloemlezing *Werk 60* van West-Vlaamse Schrijvers is ze opgenomen en veel later volgt nog de bundel *Op het terras van de maan* (Brugge/Nijmegen 1979). Begin jaren 1960 begint ze met ambitie de studie kunstgeschiedenis en oudheidkunde aan de Rijksuniversiteit Gent, waar ze haar licentiaat in 1966 haalt met de thesis 'Historiek en analyse van de Medicyclus van P.P. Rubens uit het Palais du Luxembourg te Parijs' bij prof. Roger Adolf d' Hulst (1917-1996), die tevens voorzitter is van het Centrum Rubenianum te Antwerpen. Zij start haar wetenschappelijke carrière bij het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen onder hoofdconservator Walther Vanbeselaere (1908-1988), die vooral gericht is op Vlaamse kunstenaars zoals Henri de Braekeleer, James Ensor, Jakob Smits, Albert Servaes of Constant Permeke. Samen maken ze in 1970 de tentoonstelling over de Zwitserse periode van Albert Servaes, die ik nog gezien heb in het Waaggebouw te Nijmegen in de eerste maanden van 1971. In 1974 promoveert Schoonbaert op een proefschrift *Historiek en analyse van de passie en de kruiswegen van Albert Servaes*. Deze dissertatie is vooral gewijd aan de controversionele Kruisweg van Albert Servaes uit 1919 voor de kapel van de Karmelieten te Luithagen. Dit leidt tot de uitvoerige monografie over Albert Servaes in 1984. In dat jaar wordt zij hoofdconservator van het museum als opvolgster van Gilberte Gepts-Buysaert (1917-1981), die onder meer bekend is door haar boek over de Belgische beeldhouwkunst.

Zonder hier al haar museale daden op te sommen is haar aandacht voor de religieuze kunst vermeldenswaard, met name haar artikel *Religieuze thematiek in de Belgische kunst 1875-1985* in de catalogus uit 1986 bij de expositie in Galerij ALSK te Brussel. Daarom zal ze ook benaderd zijn als spreker voor het symposium *Religieuze kunst vandaag*, dat het Noordbrabants Genootschap in maart 1987 organiseert ter gelegenheid van de tentoonstelling *Religieuze kunst na 1952 in Noord-Brabant* bij het afscheid van Gerard Schampers als burgemeester in het Museum

voor Religieuze Kunst te Uden en waarvan de teksten zijn uitgegeven als nummer 3 in de serie *Brabantse lezingen*. Volgens mij is dat de enige keer geweest dat ik haar in levende lijve heb gezien.

Het zwaartepunt van haar museumbeleid ligt niet zozeer bij het verwerven van nieuwe kunstwerken, maar eerder bij het goed conserveren en restaureren van de collectie. Onder haar leiding wordt de reeks bestandscatalogi voltooid: *Tekeningen, aquarellen en prenten 19de en 20ste eeuw* (1981) in samenwerking met Dorine Cardyn-Oomen, *Beeldhouwwerken en assemblages 19de en 20ste eeuw* (1986), *Schilderkunst oude meesters van 15de tot 18de eeuw* (1988).

Lydia Schoonbaert wordt ook beschouwd als een kenner van James Ensor, de toch zonderlinge kunstenaar uit Oostende. Na een tentoonstelling met publicatie in 1983 in het KMSKA en Kunsthau Zürich heeft ze een aantal Ensor-tentoonstellingen met publicatie gerealiseerd in Kunsthalle der Hypo-Kulturstiftung München 1989 (*James Ensor. Belgien um 1900*), Musée du Petit Palais Parijs 1990 (*James Ensor*), Centraal Museum Utrecht 1993 (*James Ensor 1860-1949. Schilderijen, tekeningen en grafiek. Een selectie uit Belgisch en Nederlands bezit*) en Kredietbank Brussel 1995, De Brakke Grond Amsterdam 1995 (*James Ensor. Etsen uit de verzameling van de Kredietbank*) en Palazzo Ruspoli Rome (*James Ensor. Acqueforti dalla Collezione della Kredietbank*). Daarnaast heeft ze aandacht voor kunstenaars zoals Vic Gentils, Jack Godderis, Hugo Heyens, Paul Joostens, Alfred Ost, Willem Paerels, Jozef Van Ruyseveldt, Jan de Smedt, Jakob Smits, Walter Vaes, Rik Wouters en anderen. Toch blijkt ze minder geporteerd te zijn van de eigentijdse avant-garde kunst, die een podium heeft in het Internationaal Cultuur Centrum – dat onder het KMSKA valt – en de opmaat zal zijn voor het latere MUHKA. Museum van Hedendaagse Kunst. Opvallend zijn de tentoonstellingen *Nood zoekt brood. Vrouwenarbeid in de Belgische schilderkunst van 1860 tot 1960* (1987) en *Schilders van het landelijke leven in België. Van realisme tot post-expressionisme* (1990) met gedegen publicaties. Kort voor haar vertrek stelt ze zelf haar afscheidstentoonstelling *Klassieke Schoonheid* samen, die haar persoonlijke voorkeur voor de figuratieve kunst van het expressionisme illustreert. Ook heeft ze een vereniging van museumvrienden geïnitieerd. In de weekbijlage *De Standaard der Letteren*, de tijdschriften *Vlaanderen* en *Ons Erfdeel* heeft ze ook artikelen over kunst geschreven. Zij wordt opgevolgd door Erik Vandamme (1948-2019), die departementshoofd oude kunst bij het museum is en in november 1997 wordt Paul Huvenne (1949) benoemd, waarbij de functie van hoofdconservator verandert in algemeen directeur. Na haar pensionering in 1995 schrijft ze nauwelijks meer over kunsthistorische onderwerpen en krijgt ze blijkens een interview met Guy van Hoof weer tijd om te dichten, maar tot de uitgave van een nieuwe bundel komt het niet, want wie zit te wachten op haar gedichten zoals ze zelf aangeeft. Wel wordt in maart 2012 in de Tolstraat te Antwerpen, waar ze jarenlang woont, haar gedicht *Bomen zingen* in de openbare ruimte onthuld.

Bomen zingen

*Nu rust ik
in het gras
dat ik eens was
verloor een schat
aan dromen
maar
voor wie liefheeft
zingen bomen
ook met wintervogels
in hun hart.*

Jozefa van Houtland

Haar boekencollectie doet ze grotendeels over aan het KADOC in Leuven. Opgemerkt wordt, dat “een deel van de collectie ook het pastorale en maatschappelijke engagement van de eigenaar, die ondanks haar hoge leeftijd nog steeds verantwoordelijkheid opneemt voor migranten”, weerspiegelt. De laatste periode brengt ze door in een rusthuis te Meulbeke, waar ze op 5 februari 2019 overlijdt. Tot slot nog een verstild, intimistisch, teder gedicht:

Het leven overdoen

*Laat eer de zon
ons heeft bezeerd
de wolken schuiven
als een zacht gordijn
voorbij de pijn.
Laat de doorweekte
sprieten gras
de zomer overdoen
voor voeten trekkend
langs vergeten wegen.
Laat ons zoveel
dat licht weegt
dan lenteregen
de woorden die we zwegen.
Laat ons het leven overdoen.*

Jozefa van Houtland

Bronnen

Staf Weyts, Westvlaamse schrijfsters, in: *West-Vlaanderen* 9 (1960), 347-349

Myrthe Wienese, Van Vanbeselaere tot Huvenne. Het aankoopbeleid van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Utrecht 2005 (masterscriptie Universiteit Utrecht)

Siska Beele en Leen de Jong, *Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. Een geschiedenis 1810-2007*, Oostkamp 2008

Bewoners Tolstraat huldigen dichteres, in: *Het Nieuwsblad* van 5 maart 2012

Guy van Hoof, Jozefa van Houtland, in: *Letter Tien*. Tweemaandelijks tijdschrift van Kunstplatform Kappa van december 2016, 15-17. Zie <https://kappakunstplatform.be/wp-content/uploads/2016/02/Letter10-dec16.pdf> (geraadpleegd 15 oktober 2021)

Wetenschap, kunst en poëzie. Boekenbezit van Lydia Schoonbaert 2016, op <https://kadoc.kuleuven.be/5-nieuws/2016/n-2016-0082> (geraadpleegd 16 oktober 2021)

Herwig Todts, “Faut-il être de son temps?” Lydia Schoonbaert, hoofdconservator en Ensorkenner, op <http://jamesensor.vlaamsekunstcollectie.be/nl/bronnen/webpublicaties/faut-il-etre-de-son-temps-lydia-schoonbaert-hoofdconservator-en-ensorkenner> (geraadpleegd 14 oktober 2021) en <https://www.researchgate.net/publication/331357768-Faut-il-etre-de-son-temps-Lydia-Schoonbaert-hoofdconservator-en-Ensorkenner/link/5c75ad3c458515831f729757/download> (geraadpleegd 7 november 2021)

Gaston Durnez – 2016 (foto © Stanny Correwyn)

Naar aanleiding van het overlijden van Gaston Cyriel Durnez (1928-2019)

In het najaar van 2020, een jaar na zijn dood, verscheen *Een danser in de sneeuw*, een postume bundeling met essays van de hand van Gaston Durnez. Toon Horsten, uitgever en een van de samenstellers van de bundel, schreef voor het boek een portret van Durnez, dat we hier in licht aangepaste vorm publiceren. Op 11 november 2021 sprak Toon Horsten in Herentals over Gaston Durnez en het boek voor de Vereniging van Kempische schrijvers.

Gaston Durnez, een danser in de sneeuw

DOOR TOON HORSTEN

*Lass uns tanzen im Schnee, damit wir
Solang er noch liegt, Spuren machen
Im knirschenden Weiss
Die bleiben, bleiben...*

Günter Grass

*The old ones disappear, the young dance on;
They use the space we make by being gone.*

Clive James

Het schrijversleven van Gaston Durnez begon met een ontmoeting die zijn hele leven zou veranderen: die met kardinaal Jozef Cardijn.

Cardijn was de man die hem in zijn tienerjaren op het juiste spoor had gezet, zou Durnez altijd blijven vertellen. De stichter van de Katholieke Arbeiders Jeugd (KAJ), in de volksmond de Kajotters, had richting aan zijn leven gegeven, en hem geleerd dat het niet zomaar voorbestemd was dat hij als arbeiderskind in de armoede moest blijven hangen. “Cardijn gaf ons een toekomst, en leerde ons dat we onszelf en elkaar uit het moeras moesten trekken. Iemand anders zou het niet komen doen”, vertelde hij me daar ooit over.

De jonge Durnez schreeft teksten en sketches voor de plaatselijke afdeling in Asse, en werd op zijn veertiende op het KAJ-hoofdkwartier in de Brusselse Paleizenstraat ontboden. De nationale leiding wilde ook graag persoonlijk kennismaken met de jonge schrijver en vroeg hem of ze zijn teksten in het hele land mochten gebruiken. Hij mocht ’s middags blijven eten in de refter, en toen Cardijn in eigen persoon kwam binnengewandeld, kwam die naast hem zitten. “Wie zijde gij?”, vroeg hij. “Van waar zijde gij? Wat doet gij?” Durnez antwoordde bedeesd op alle vragen, waarop Cardijn zich met zijn typische Brabantse tongval iets liet ontvallen dat de jonge Kajotter nooit zou vergeten: “Wij gaan nog goed samenwerken.” Hij was meteen een halve meter groter.

Studeren zat er voor Durnez niet in, door het simpele feit dat zijn ouders dat niet konden betalen. Hij schreef zichzelf in de jaren daarna het moeras uit, weg uit de armoede. Dat had hij onthouden: hij moest het zélf doen. Hij bracht de

rest van zijn dagen ook de leuze van de Kajotters, ‘Zien. Oordelen. Handelen’, in de praktijk. Driekwart eeuw lang bracht hij in kranten, tijdschriften en boeken verslag uit van wat hij ondertussen rond zich zag gebeuren, altijd waarheid zoekend en eerlijk. En hij schreef veel en snel. Toen hij zich in november 2019 in het ziekenhuis van Lier voorbereidde op het stilaan onafwendbare einde, noteerde de 91-jarige tot op het laatste moment invallen en waarnemingen in een notitieboekje. “Soms denk ik dat de dingen gebeuren opdat ik er over zou kunnen schrijven”, zei hij me ooit. Het lijkt een boutade, maar in zijn geval denk ik dat het klopte. Hij schreef tegen de sterren op, en bracht verslag uit. Altijd en overal, steeds met een open geest.

Die openheid van geest had heel stevige, onwankelbare en duidelijke fundamente. Ja, hij was en bleef katholiek. Ja, hij was en bleef Vlaamsgezind. Ja, hij was en bleef altijd een arbeiderskind. En bij al wat hij schreef was *ontvoogding* een achterliggende gedachte. Gaston Durnez vergat nooit de bevestiging en het vertrouwen dat hij als arbeiderskind van Cardijn had gekregen, en werd een journalist, een verslaggever, met altijd aandacht voor de gewone man en met een groot gevoel voor sociale rechtvaardigheid. Alles kaderde in de belangrijke strijd voor een betere wereld waarin er plaats was voor iedereen.

Die *ontvoogding* nam hij zeer ernstig. Zichzelf nam hij minder serieus. Hij ontplooië zichzelf in de loop der jaren tot een toonaangevende stem in intellectueel Vlaanderen, met een zich steeds verder ontwikkelende voorliefde voor literatuur en geschiedenis, maar zelfs in zijn teksten over die onderwerpen sloop steeds lichtheid, vrolijkheid en optimisme. Het leverde hem, mede dankzij frequente optredens op de Vlaamse televisie, een grote populariteit op bij verschillende lagen van de bevolking. Hij werd serieus genomen als intellectueel, én was graag gezien bij het brede publiek. Een zeldzame combinatie.

Durnez breidde gaandeweg zijn spectrum verder uit. Hij schreef strips en kinderboeken, bundelde zijn columns en interviews, publiceerde een tweedelige geschiedenis van de krant *De Standaard*, zette met *Felix Timmermans* misschien wel de beste Vlaamse schrijversbiografie ooit op zijn naam, wijdde een inspirerend boek aan zijn Britse held Gilbert Keith Chesterton, en vertrouwde zijn jeugtherinneringen aan het papier toe.

Op 9 september 2018, de dag van zijn negentigste verjaardag, publiceerde hij zijn wellicht persoonlijkste boek, *Een mens is maar een wandelaar*. Daarin schetst hij dertig gloedvolle portretten van mensen die een belangrijke rol in zijn leven hebben gespeeld. Arm en rijk, links en rechts, gelovig en ongelovig, gediplomeerd en ongediplomeerd, man en vrouw: in het hart van Gaston Durnez was veel plaats. De diversiteit van de geportretteerden springt in het oog. Jozef Weyns, de stichter van Bokrijk, staat er broederlijk naast schrijvers als Louis Paul Boon of Maria Rosseels. Als hij iemand leerde kennen, was dat met de ambitie

om die mensen graag te zien. En niet toevallig begint en eindigt het boek met dichter en journalist Hubert van Herreweghen, de man die de jonge Durnez als eerste onder zijn journalistieke vleugels nam. De nostalgische warmte waarmee hij over hem schrijft is bijzonder ontroerend. Net als in zijn persoonlijk leven, gaf Durnez ook in zijn teksten warmte af in alle richtingen.

De essays en beschouwingen die u in *Een danser in de sneeuw* vindt, schreef Gaston Durnez in de meeste gevallen goed 75 jaar na zijn kennismaking met Cardijn. Ze stonden in kranten, in tijdschriften en steeds vaker ook op websites, sommige werden nog nooit gepubliceerd. Heel vaak gaan ze over boeken en schrijvers. Een groot deel van zijn leven bracht hij altijd al lezend door, de laatste jaren schreef hij daar ook steeds vaker over. Gaston Durnez stond als schrijver bovendien op het toppunt van zijn kunnen, met het ontspannen meesterschap van de oude vakman. Een schrijver die niets meer te bewijzen had, en in één paragraaf met een dartel sprongetje verschillende registers kon combineren. Hij kon op hetzelfde moment ontroeren en doen lachen; op een oneliner, een woordspeling of een spitse, vaak geestige formulering meer of minder werd daarbij niet gekeken. Ook in een korte dienstmededeling in een mailtje vond je vaak formuleringen waar je een dag of twee op kon teren. Zelfs al is het boek wat disparater dan *Een mens is maar een wandelaar*, het stilistische meesterschap, de wendbaarheid en de openheid van geest die uit de teksten spreekt, maken er toch een coherent geheel van.

Als we die periode van 75 jaar creativiteit en schrijverij in één blik proberen te vangen, kan je niet anders dan vaststellen dat de schrijver altijd een Kajotter gebleven is. “Pas nu valt me terdege op wat die mensen bond”, schreef cabaretier Wouter Deprez na de dood van Durnez over de Kajotters in *De Standaard*. “Ze waren van eenvoudige komaf, maar klommen op. Ze zagen en grepen kansen, ze hadden zelfdiscipline en waren schrandere, en ze namen verantwoordelijkheid op in hun gemeenschap. Ze wezen arbeiderskinderen op hun achterstelling, maar gaven hen ook de hulpmiddelen om er iets aan te doen.”

Het bracht Wouter Deprez tot een belangrijke vraag: “Drie klikken onderzoekwerk op het internet, en je kunt niet anders dan keihard onder de indruk zijn van Cardijn en zijn Kajotters. De ambitie was torenhoog, de mobilisatie van middelen en methodes ongezien, de onderbouw ongegeneerd ideologisch en religieus. Het leverde rijke resultaten op. En het levert ook deze vraag op voor politiek en maatschappij: hebben we al genoeg moderne Cardijns voor de nieuwe achterstellingen van deze tijd? Of durven we niet meer ambitieus te zijn op zulke schaal?” Na zijn dood in november 2019 werden er mooie, soms zelfs ontroerende dingen over Gaston Durnez geschreven. Hij zou verguld zijn geweest met de manier waarop *De Standaard* afscheid van hem nam, de krant die hij altijd als de zijne is blijven beschouwen (ook al vond hij dat ze te veel afstand had genomen van haar

eigen verleden). Ook andere media lieten zich niet onbetuigd, en verleenden ruim baan aan vrienden, kennissen en collega's die hem hun lof toezwaaiden. Maar vooral dit korte tekstje van Wouter Deprez zou hem bijzonder veel plezier hebben gedaan.

Durnez is altijd een optimist gebleven, maar ook als negentiger fronste hij soms de wenkbrauwen wanneer hij om zich heen keek. Overal zag hij verkillung en afstandelijkheid, ook in kringen die hij altijd als de zijne had beschouwd. Hij begreep niet hoe een christen mens zich hard kon opstellen tegen medemensen op de vlucht voor oorlog en geweld, of hoe een flamingant, die toch streed voor gelijke rechten en ontvoogding, zich tegen de arbeidersbeweging kon keren.

Mijn Leeuw, de korte tekst waarmee *Een danser in de sneeuw* eindigt, valt in die zin te lezen als een geloofsbelijdenis. De geloofsbelijdenis van een 91-jarige die met bijna een eeuw op zijn teller recht de toekomst in kijkt, en nog eens even duidelijk stelt waar het voor hem om gaat. Dat het de laatste tekst was die hij vlak voor zijn dood aan de openbaarheid prijs gaf, is meer dan toeval. Het is een statement.

Mijn leeuw

*De leeuw waarmee gezwaaid werd toen het asielhuis brandde
was mijn Leeuw niet.*

Mijn Leeuw heeft geen zwarte tong en geen zwarte klauwen.

*De leeuw die aan het gemeentehuis op het plein wappert
is mijn Leeuw niet.*

Mijn Leeuw heeft geen rode tong en geen rode klauwen.

Mijn Leeuw, dames en heren, heeft een warm en rood hart.

Op 13 november 2019 om 18u49 mailde Gaston Durnez dit tekstje naar zijn dochter Marleen, een reactie op een brandstichting in een asielcentrum in aanbouw in Bilzen in de nacht van 10 op 11 november 2019. Twee dagen later werd hij in het ziekenhuis opgenomen. Hij overleed op 22 november 2019.

In de teksten die in *Een danser in de sneeuw* zijn verzameld, blijft zijn 'warm en rood hart' voor altijd kloppen.

In memoriam Willy Copmans (1937-2019)

DOOR JOHAN BIEMANS

Het is vandaag precies twee jaar geleden dat we op 11 november 2019 in Lier de 85ste verjaardag van onze Vereniging van Kempische Schrijvers mochten vieren. Nu, na twee jaar in de ban van de coronapandemie, kunnen we eindelijk weer eens samenzijn, zij het nog steeds onder strikte veiligheidsvoorwaarden. Veertien dagen na onze laatste ontmoeting in Lier overleed in het Sint-Dimpna-ziekenhuis op 82-jarige leeftijd onze goede vriend Willy Copmans, geboren en getogen in Geel.

In ons lijfblad *Campiniana* 59 (2008) lezen we in de huldiging van Willy in 2007 ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag, voorgedragen door Jan Vorsselmans: “Als je het oeuvre van Willy Copmans onder de loep neemt, dan valt al direct zijn veelzijdigheid op. Hij schrijft verhalen, novellen, romans, gedichten, essays en kritieken. En ook binnen deze genres is zijn belangstelling erg ruim.”

Maar als we weten dat Willy daarnaast o.a. sinds 1966 elke week een boekrecensie schreef in het *Nieuwsblad van Geel*, dan moeten dat er tussen 1966 en 2007, in die dertig jaar, al meer dan 1500 zijn geweest. Dat betekent voor ons gevoel dat hij elke dag met boeken en met zijn pen opstond en naar bed is gegaan.

Om niet in herhaling te vallen van wat Jan Vorsselmans al heeft geschreven, en vanwege de mij toegemeten tijd voor deze bijdrage, zal ik mij beperken tot hoe dat ik Willy leerde kennen en hoe ik door hem lid werd van de Vereniging van Kempische Schrijvers. We moeten daarvoor even terug naar het jaar 1982.

Op 3 juni van dat jaar ontving ik een brief van Hans van Loon, directeur van VVV Kempenland in Eindhoven, vergezeld van een briefje van Willy Copmans (auteur) uit Geel. Hierin vertelt Willy dat hij met een bevriend auteur werkt aan een boek: *Tussen Westhoek en Kempen – Sfeer van Land en Volk*. Hij vraagt o.a. adressen van mensen die over hun Kempen eventueel bereid zijn iets te vertellen. Van Loon adviseerde Willy om met mij contact te zoeken.

In de aanhef van zijn brief van 2 juli noemde Willy mij ‘Zeer Geachte Heer’ en las ik dat hij aan een boek werkte in samenwerking met de auteur Jack Verstappen.

“Deze behandelt de West Vlaamse ‘Westhoek’ en ik de Kempen. ... Ik hoop dat ik iemand vind om een Kempisch verhaal te doen, zij het vooralsnog belangeloos”, schrijft Willy.

Willy was eigenlijk op zoek naar merkwaardige overeenkomsten en verschillen aan weerszijden van de landsgrens. In ons geval de Brabantse en de Antwerpse Kempen. Op 13 september 1982 kwam Willy naar Bergeijk en werden we het meten eens over onze samenwerking.

Welgeteld is dat volgend jaar veertig jaar geleden. En vanaf het eerste uur had

Willy Copmans – 2013 (foto © Peter Thoben)

ik het gevoel dat we elkaar, misschien om zijn aimabel karakter, altijd al gekend hadden. Toen konden we nog niet vermoeden dat we voor ons verdere leven vrienden zouden zijn in letterland.

Op 11 december van hetzelfde jaar volgde ook vriendschap voor het leven met de familie Copmans, verankerd in de toen nog bruisende Kunstkring Creare, waarin Willy een actief aandeel had. Bijzonder als hoofdredacteur van het gelijknamige tijdschrift *Creare*. Bij onze eerste bijeenkomst met Creare werd er een lezing verzorgd door Piet van Aken, een van Willy's beste lettervrienden. Begin 1983 volgde bij uitgeverij Soethoudt de publicatie van *Tussen Kemp en Westhoek*, waar Willy mijn bijdrage in had verwerkt.

Uit mijn correspondentie met Willy blijkt dat ik op 12 september 1989, nu al weer 32 jaar geleden, 250 francs aan hem betaalde als lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers. Tot aan zijn overlijden heeft onze vriendschap met Willy 37 jaar geduurd, maar die is er nog altijd met zijn echtgenote Jeannine en met zijn familie.

Zoeken we op internet naar zijn bibliografie dan is deze verre van compleet. Zo missen we bijvoorbeeld *Tussen Kempen en Westhoek*. Ook ontbreekt *Geef ons heden ons dagelijks brood*. “Een lekker boek voor onze zeer goede vrienden en smakelijk lezen”, schrijft Willy in het cadeautje, dat hij in 2008 voor de verjaardag van mijn vrouw Jopie meebracht.

Minder bekend is zijn bundel *Voltooid Toekomende Tijd* (2012), met tien korte verhalen, geschreven tussen 2003-2011, in eigen beheer uitgegeven ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag.

In mijn verzameling vind ik verder *Er schuilt een duiveltje in mijn pen – Het einde van de Boekdrukkunst?* (januari 2012), *Die schone letteren toch. Quo Vadis?* (zomer 2012), *Over Piet van Aken: De zoon uit een arbeidersgezin* (zonder jaar), *Opnieuw onthoofd* (februari 2013). Of en waar deze verhalen gepubliceerd zijn, is mij niet bekend.

In het tijdschrift *Creare* treffen we regelmatig bijdragen aan, zowel poëzie als proza. En meestal vergezeld van de karakteristieke lino'sneden van Wim van Peteghem uit Diest, een andere welbekende vriend van onze vereniging, en helaas ook al weer enkele jaren geleden overleden.

Jammer dat Willy de laatste jaren van zijn leven zoveel ingeleverd heeft met zijn gezondheid. En daarbij ook nog de zorg voor Jeannine die vanwege haar gezondheid in een zorgcentrum moest worden opgenomen.

Waarschijnlijk is het laatste dat Willy schreef, wellicht voor zijn naderend afscheid, het gedicht dat we lezen op zijn gedachtenisprentje.

*De klok tikt ook mijn tijd voorbij:
en als de dag komt dat het morgenrood
wel daagt, maar de geest de grenzen
van doen en denken heeft overschreden
wens ik dat niemand huilt om mij.*

Willy Copmans

In memoriam Ludovic Leysen (1922-2019)

DOOR JAN-MODEST GORIS¹

Ons medelid, de letterkundige Ludovic Leysen, overleed in zijn geboortedorp Kasterlee. Hij was zesennegentig jaar oud.

Gedreven door de liefde voor zijn Kempisch heimatland, heeft hij in zijn werk een kleurrijk, maar realistisch beeld van de oude Kempen geschilderd, met nadruk op Kasterlee. Hij deed dat in zijn verhalen, autobiografische geschriften, heemkundige essays en vooral in zijn streekromans. Via zijn dagelijkse contacten als veldwachter en vertrouwensman van de Kastelse volksmensen wist hij niet alleen door te dringen tot hun Kempische tradities, maar ook tot hun onontsloten sagenwereld van heksen, duivels en spoken; dat waren de voornaamste inspiratiebronnen van zijn werk. Leysens literair meesterwerk is veruit zijn driedelige historische roman *De Duivelskuil*².

Voor al het eerste deel van deze trilogie, *En toen de Duivelskuil zweeg*, is van de hoogste literaire kwaliteit. Dat meesterwerk is poëtisch atmosferisch proza van de beste soort en bovendien wortelt het in de eeuwenoude Kempische traditie. Hiermede verdient Ludovic Leysen opgenomen te worden in het pantheon van de Kempische streekliteratuur.

Ludovic Leysen op latere leeftijd (foto © Heemkundige Kring Kasterlee-Lichtaart-Tielen vzw)

Noten

- 1 Jan-M. Goris huldigde Ludovic Leysen ter gelegenheid van zijn 95ste verjaardag. Zie *Campiniana* 70 (2018), 8-10.
- 2 De 'Duivelskuil' is een langwerpige ondiepe waterplas die in de zomer meestal droog staat. Die kuil is gelegen in het Kastelse gehucht 'Goor', waar Leysen geboren werd. 'Goor' is een van de meest schilderachtige wijken van Kasterlee.

In memoriam Viktor Claes (1927-2020)

DOOR JAN VORSSELMANS

Ons eminent medelid em. prof. dr. Viktor Claes is ons in volle coronatijd ontvallen. Hij overleed godvruchtig op 29 mei 2020 in het Heilig Hartziekenhuis in Leuven. De uitvaartplechtigheid vond in intieme familiekring plaats in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand in Rotselaar-Heikant op 6 juni 2020. Hij was de weduwnaar van Kris Heylen, met wie hij één dochter en drie zonen kreeg. Die zorgden op hun beurt voor kleinkinderen en achterkleinkinderen.

Viktor Claes werd op 14 januari 1927 in Diest geboren. Hij was een broer van de bekende lexicograaf Frans Claes s.j., die gedurende 30 jaar hoofdredacteur was van het taalkundig en encyclopedisch woordenboek Verschuieren. Na zijn humaniora in Diest studeerde Viktor Claes Germaanse filologie aan de KU Leuven, waar hij respectievelijk promoveerde tot licentiaat en doctor.

Zijn voorliefde ging uit naar de Vlaamse en Scandinavische letterkunde. Zo studeerde hij ook aan de universiteiten van Kopenhagen, Lund en Göteborg. Een goede combinatie, zo bleek, met als gevolg dat hij eerst Nederlands doceerde in Scandinavië en daarna Deens en Zweeds aan Vlaamse universiteiten.

Maar, zoals onze voorzitter Marc Somers ter gelegenheid van de 85ste verjaardag van Viktor Claes vertelde tijdens onze jaarvergadering in Herentals in 2012¹, zijn verdiensten lagen op velerlei terreinen. Bij ons zal hij herinnerd blijven als de man die de Scandinavische literatuur bekendheid gaf in het Nederlandse taalgebied. Opvallend zijn zijn 272 (!) bijdragen over Scandinavische schrijvers in de *Moderne Encyclopedie der Wereldliteratuur*. Daarnaast publiceerde hij nog tal van andere artikels over Scandinavische auteurs en bracht hij vertalingen van hen op de markt. Ik vermeld in dat geval graag zijn proefschrift *Het geloofsprobleem in het werk van Pär Lagerkvist* (1959) en de bundel *Aan de uiterste grens* met door hem vertaalde gedichten van Östen Sjöstrand (Leuvense Schrijversactie 1990).

Anderzijds promootte Victor Claes de Vlaamse literatuur in Scandinavië. Dat deed hij tijdens zijn leeropdrachten aldaar, maar hij vertaalde onder meer ook gedichten van Anton van Wilderode in het Zweeds. Wat de Vlaamse letteren betreft: zijn aandacht – in publicaties daarover in tijdschriften en jaarboeken van literaire verenigingen en genootschappen waarvan hij lid was – ging vooral uit naar Guido Gezelle, Ernest Claes, Felix Timmermans, Stijn Streuvels ...

De laatste jaren van zijn leven bracht hij noodgedwongen door in Woonzorgcentrum De Wyngaert in Rotselaar. Daar ging hij met gemengde gevoelens naartoe, omdat hij zijn landhuis – en vooral zijn immens grote bibliotheek – in de groene omgeving van de Elegastlaan in Schoten moest verlaten. Hij maakte ooit deel uit van de Letterkundige Kring Schoten en het was tijdens vergaderingen

Viktor Claes bij huldiging door Marc Somers – 2012 (foto © Peter Thoben)

van die groep, waartoe ook onder meer ons medelid Gert Vingerroets behoorde, dat ik Viktor Claes beter leerde kennen. Nadien volgden nog ontmoetingen op bijeenkomsten van onze vereniging, waarbij hij bij mij en vele anderen overkwam als een minzaam en begripvol man met veel eruditie en wijsheid. Daarvoor zullen wij hem steeds dankbaar blijven.

Noot

- 1 Marc Somers, Hulde aan Viktor Claes – 85 jaar, in: *Campiniana* 65 (2013), 49-51

In memoriam Ludwig Goris (1939-2020)

DOOR PETER THOBEN

Het VKS-lid Ludwig Goris heb ik op enkele bijeenkomsten ontmoet, maar niet goed gekend. Wel hebben wij de afgelopen jaren enkele malen e-mailcontact met als resultaat, dat hij mij op verzoek een en ander heeft geschreven tezamen met enkele gedichten. Naast wat ik op het internet kan vinden, moet ik mij bij deze herdenking behelpen.

In 2008 of 2009 is Ludwig Goris lid geworden van de Vereniging van Kempische Schrijvers, zoals hij vertelt door “twee brave lieden”: “De ene was een gezond-blozende Schubert-figuur, de andere een letterlijke en figuurlijke rondborstige en rondbuikige praatvaar. De ene een echte Kempenaar werkzaam te Antwerpen, de andere Antwerpenaar geboren in de Kempen.” Over de reden waarom ze hem lid hebben gemaakt, schrijft hij: “Ik vermoed dat ze mij hebben aangenomen omdat ik ze nogal eens meenam in mijn wagen naar plaatsen die ze anders moeilijk konden bereiken. Ik deed dat trouwens graag. Alleen al voor de commentaren onderweg.” En vervolgt: “Van mijn kunstzinnige capaciteiten kunnen ze toen nog niet veel hebben afgeweten. Misschien tot mijn geluk.” Uiteindelijk heeft de praatvaar “me wel een paar portretten afgeluist” o.a. van nonkel Mane, Maurice Gilliams en hemzelf. Vandaag komt nonkel Mane, Emmanuel De Bom, hier nog ter sprake bij het verschijnen van diens biografie.

Ludwig Goris wordt op 29 juni 1939 te Mechelen geboren. Hij bezoekt de Antwerpse kunstacademie. De eerste keer komen wij hem tegen op een groepstentoonstelling van Nielse kunstenaars in maart 1964, hetgeen vermeld staat in de feestbrochure bij het 60-jarig bestaan van de afdeling Niel van het Davidsfonds. Verder blijkt hij lang actief in de scouting en wel bij de Scouts Hellegat uit Niel. In het herdenkingsartikel wordt vermeld, dat hij creatief en praktisch is. Voor het blad *Facteurke-Hellegatje* van oud-scouts heeft hij tientallen zo niet honderden tekeningen geleverd, maar ook voor uitnodigingen van bals, ouderavonden en oud-scoutsbijeenkomsten. Bij het 30-jarig bestaan in 1975 wordt er een expositie van werk van (oud-)scouts georganiseerd, waar Ludwig met werk present is. Opgemerkt wordt: “... enkele van zijn werken tonen zijn gehechtheid aan de Rupelstreek met een roodgloeiende zon in een teloorgaand landschap dat zowel zachte herinneringen als hoopvolle verwachting oproept.”¹

Hij trouwt in juli 1967 met Vera Toté en ze krijgen een dochter Nele. Een groot deel van zijn werkzaam leven brengt hij door bij de firma Milo in Hoboken, een bedrijf van de familie Helchtermans dat in 1947 als reclamebedrijf Studio Milo begon, maar als schoonmaakbedrijf groot zou worden.

Ludwig Goris – 2017 (foto © Peter Thoben)

Zijn vriend Stefaan Verlinden (Niel 1941) van de scouts, met wie hij regelmatig op stap gaat naar bierkelder Piet Pot in Antwerpen, maar ook naar Cochem aan de Moezel en Avignon, besluit na lang twijfelen in augustus 1966 bij de paters Norbertijnen te Postel in te treden en heet voortaan pater Godfried. Ludwig schrijft: “In mijn jeugdige overmoed heb ik, na mijn eerste bezoeken aan hem in de Postelse abdij een paar tekstjes geschreven. Ik dacht dat het gedichten waren. Misschien zijn het amper rijmelarijen. Ze liggen al meer dan 50 jaar in een schuif. Ze zien nu (in 2019, pth) het daglicht. Zijn ze daartegen bestand?” Hij stuurt mij vijf gedichten uit die tijd op, getiteld Abdij, Ontmoeten, Klooster, Wandeling en Orgel. Alle vijf getuigen ze, dat de sfeer van het Postelse klooster toen indruk op hem heeft gemaakt.

Ludwig sluit zich aan bij de Internationale Vriendenkring Anton van Wilderode, die in 1994 is opgericht. De afdeling Antwerpen van de Vlaamse Volksbeweging organiseert in september 1999 een herdenkingsavond voor Anton van Wilderode (1918-1998) onder de titel *Dienstbaar het woord* in het Auditorium Emiel Paternoster van het ADVN (= Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams Nationalisme) aan de Lange Leemstraat. Op die bijeenkomst haalt Gaston Durnez

herinneringen op aan de priester-dichter, Katelijne Van der Hallen draagt zijn gedichten voor, de Vaganten zingen liederen op zijn teksten en Ludwig Goris exposeert er enkele getekende portretten van Van Wilderode en landschappen geïnspireerd op diens poëzie. In 2008 is hij met werk vertegenwoordigd op de herdenkingstentoonstelling van de Vriendenkring in het kasteel Cortewalle in Beveren, waar ook kalligrafieën van Joke Van den Brandt en Lieve Van Kerkhove, houtsneden van Wim De Cock en linosneden van Filemon Coupé worden geëxposeerd. Op 14 juni sluit de expositie met een finissage, waar videofragmenten van het laatste optreden van Van Wilderode worden vertoond en het koor Melos uit Melsele zingt.² Hierdoor is hij ook een regelmatige bezoeker van de Exlibris-kring rond Frank-Ivo Van Damme en Joke Van den Brandt, die in 2019 30 jaar bestond.

In de Nieuwsbrief van de Internationale Vriendenkring van december 2018 treften wij bij een aquarel van kleindochter Roos een gedichtje van twee eenvoudige kwatrijnen van Ludwig aan, verstuurd van vakantie uit Portugal:

*Een zacht tapijt van gras
wat huizen en wat bomen
een hemel die nooit blauwer was
(een mens mag al eens dromen).*

*Meer is het niet
maar ook niet minder
Als je door kinderogen ziet
zie je een glimp ... van ginder.*

Zo heb ik in 2013 van hem een kerst- en nieuwjaarskaart met de afbeelding van een keramieken kerststal per elektronische post ontvangen met de volgende twee kwatrijnen:

Kerst- en nieuwjaarswens

*De tijd der wollen sokken is gekomen
we trekken onze warme frakken aan.
Het is een ramp voor dennenbomen
die zonder kluit in vele huizen staan.*

*We geven weer een onderkomen
aan beeldjes in een povere stal,
die doen ons dan van vrede dromen,
niet hier en daar maar overal.*

De laatste brief is openhartig en als ware het een zwanenzang stuurt hij mij het gedicht:

Tijd voor een bekentenis

*Ik ben geen schrijver uit het Kempenland
geen schilder van uw landschappen of vennen.
Ik ben geen wandelaar in 't witte zand
door erica of tussen hoge dennen.*

*In het klei-land waar ik geboren ben
stond nauwelijks noembaar groen.
De namen die ik ook niet ken
staan in de kruidenboeken van Dodoens.*

*Dus zal ik altijd van de Rupelboorden
iets meenemen naar uw mooie land,
misschien wat klei tussen mijn woorden,
maar ik laat niets achter in uw zand.*

*Word ik aanvaard? Ik weet het niet.
Misschien moet ik wat meer gaan schrijven
gezet op een hoge zandrug, de blik in het verschiët,
want verba volant zegt men, maar geschriften blijven.*

Op 24 oktober 2020 overlijdt deze bescheiden en gevoelige man te Antwerpen.

Noten

1 Ludwig Goris. Denker en doener, in: *Scouts Hellegat. Facteurke-Hellegatje* van januari-februari '20-'21, 43-47 op <https://issuu.com/scoutshellegat/docs/facteurke—jan-fab—2021> (geraadpleegd 28 oktober 2021)

2 *Catalogus Herdenkingstentoonstelling Anton van Wilderode. Geen andere hartstocht dan*

bestaan, samengesteld door Beatrijs van Craenenbroeck, Ludwig Goris en Christl Van den Broucke, Internationale Vriendenkring Anton van Wilderode en cc Ter Vesten Beveren van 7 t/m 14 juni 2008 op <http://docplayer.nl/38438730-Internationale-vriendenkring-anton-van-wilderode.html> (geraadpleegd 6 november 2021)

Postel

voor pater Godfried Verlinden

Abdij

*Op een palet van jade tot diep emerald
een kleine vlek van rustig oker
en bruin als ongereinigd koper,
een relikwie bestendig uitgestald.*

*Veilig tussen gastvrije muren
het rustig oord van zoveel gasten
verlichting zoekend voor hun lasten
bij dag of bangelijke uren.*

*En voor de poort de wagen-mensen,
doelloos zoekend naar een zondags doel,
gedwee, gewend aan veel gewoel.
Een massa zonder vrome wensen.*

Ontmoeten

*Uren die we samen waren,
trekvoegels even neergestreken,
zaligheid van overbodig spreken,
gedachten delen en ervaren.*

*Spreken over wat ons bindt en scheidt.
Maar zoveel ligt heel diep begraven
begroeid met mos van vele dagen,
vervlogen in de wind van tijd.*

*Woorden gewikt gewogen gesproken
droef of lachend om kleine verhalen,
zinnen vol weemoed door beiden bevaren,
dromen, verlangens die nooit ontloken.*

Klooster

*Traag onder witte gewelven gaan,
een stenen hemel hier beneden
schroomvallig als een leek betreden
en oog in oog met stilte staan.*

*Tussen de beelden uit 't verleden
en boeken die in elk teken
de oude taal nog spreken
met woorden voor de mens van heden.*

*Ontheven aan het aardse, even,
zingt sonoor een mannenkoor,
de klank gaat hemelwaarts teloor.
Alleen gedachten overleven.*

Wandeling

*Onder de zegen van gewijde regen
gaan, tussen gretig groeiend leven,
door beuken van verlaten dreven
kom ik een beetje Eden tegen.*

*Bewierookt wordt dit welig oord
door harsen van bemoste bomen,
aroma's die je tegenkomen
vliegen als glazen vlinders voort;*

*Elk gesprek ontbindt tot nevelsliert.
Geen woord hiervan wordt voortverteld.
En 't zand dat onze stappen telt
verraadt onze verhalen niet.*

Orgel

*Muziek ontsnapt aan uw ontsloten handen
als vrije vogels naar omhoog gevlogen
voorbij gewelven eerbiedig gebogen,
vult het kerkje tot de verste randen.*

*In deze kooi van vrome eenzaamheid
wordt luisteren bidden zonder woorden
in de sonore wervel van akkoorden,
meegevoerd naar een gevoel van tijdloosheid.*

*De naklank houdt niet op te klinken
tegen de achtergrond van mijn herinnering,
alsof ik één der vrije vogels vind
die aan de bron van uw muziek wil drinken.*

Abdy van Postel (foto ©Peter Thoben)

Huldigen

Ludo Simons 80 jaar

DOOR CHRISTEL VAN DAMME

Moinmoin, lieve Lü! Düsse Geschicht is lögenhaft to vertellen, Kinner, aver wahr is se doch.

Dit verhaal is inderdaad helemaal waar. Toen ik in november vorig jaar, op de jaarvergadering van de Kempische Schrijvers, van Leentje Vandemeulebroecke vernam dat Ludo Simons dit jaar 80 werd, schoot me onmiddellijk het idee te binnen: daar moest een huldiging aan gekoppeld worden! En als Leentje geen bezwaar had, dan wilde ik die graag brengen.

U allen, hier aanwezig, kent Ludo Simons waarschijnlijk allemaal veel langer dan ik. Ieder van u weet dus ook veel beter wat zijn vele verdiensten zijn. Ik ben de bestuursleden dan ook bijzondere dank verschuldigd, dat zij mij de eer gaven om Ludo Simons hier vandaag in de bloemetjes te zetten.

Mijn kennismaking met Ludo Simons dateert van februari 2004. Ik was toen al vele jaren aan het werk als leerkracht Duits en Spaans in het volwassenenonderwijs, maar had twee jaar daarvoor ook de opleiding Geschiedenis aan de Universiteit van Antwerpen aangevat. Tijdens wat toen nog de tweede kandidatuur heette, mochten de studenten een keuzevak volgen. En wat was voor een leerkracht Duits interessanter dan een cursus ‘Niederdeutsch’. De docent, dat was professor doctor Ludo Simons.

Wist ik veel dat deze ‘professor’, naast hoogleraar Boek- en bibliotheekwetenschap aan de UAntwerpen en de KULeuven, ook de hoofdbibliothecaris van de Antwerpse Universiteit was, én de voormalige conservator van het AMVC – nu het Letterenhuis –, én ook de voormalige directeur van de Antwerpse Stadsbibliotheek, én zo veel meer ...

De cursus Niederdeutsch werd dat academiejaar de laatste keer aangeboden, want de ‘professor’ ging nadien met emeritaat. Bleek dat er slechts twee studenten deelnamen, namelijk mijn echtgenoot die als vrije student was ingeschreven, en ikzelf. Te weinig volk om een leslokaal mee te vullen, dus werd het bureau van de hoofdbibliothecaris de plaats van bijeenkomst. Ik geef toe, het voelde aanvankelijk wat onwennig aan, maar al snel was het ijs gebroken, en zo trokken mijn man en ik wekelijks blij gemutst naar de derde verdieping van het bibliotheekgebouw voor twee uur Niederdeutsch. Tussen de flarden Plattdütsch door, vernamen we van Ludo Simons dat hij, als hoofdbibliothecaris, ook

betrokken was bij de ingrijpende verbouwingswerken van de bib. Er moesten namelijk drie gebouwen in elkaar worden gevlochten, een hele klus. Maar wie intussen de bibliotheek van de Antwerpse universiteit bezocht, weet: het resultaat mag er zijn.

In november 2012 zorgde Ludo Simons als ‘peter’ ervoor, dat ik lid mocht worden van de Vereniging van Kempische Schrijvers. Deze huldiging zie ik dan ook als een persoonlijke blijk van dankbaarheid. Natuurlijk moest ik mij hiervoor terdege informeren. Ik beken: toen ik in de *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging* – jaargang 1998 – de bijdrage van Marc Somers onder ogen kreeg, waarin die alle verdiensten van Ludo Simons tot dan toe opsomde, voelde ik me plots heel nederig, en ook wel wat beschaamd omdat ik, als ‘would-be’ historica, het had aangedurfd om over deze coryfee van de Nederlandse letteren een huldiging te willen brengen.

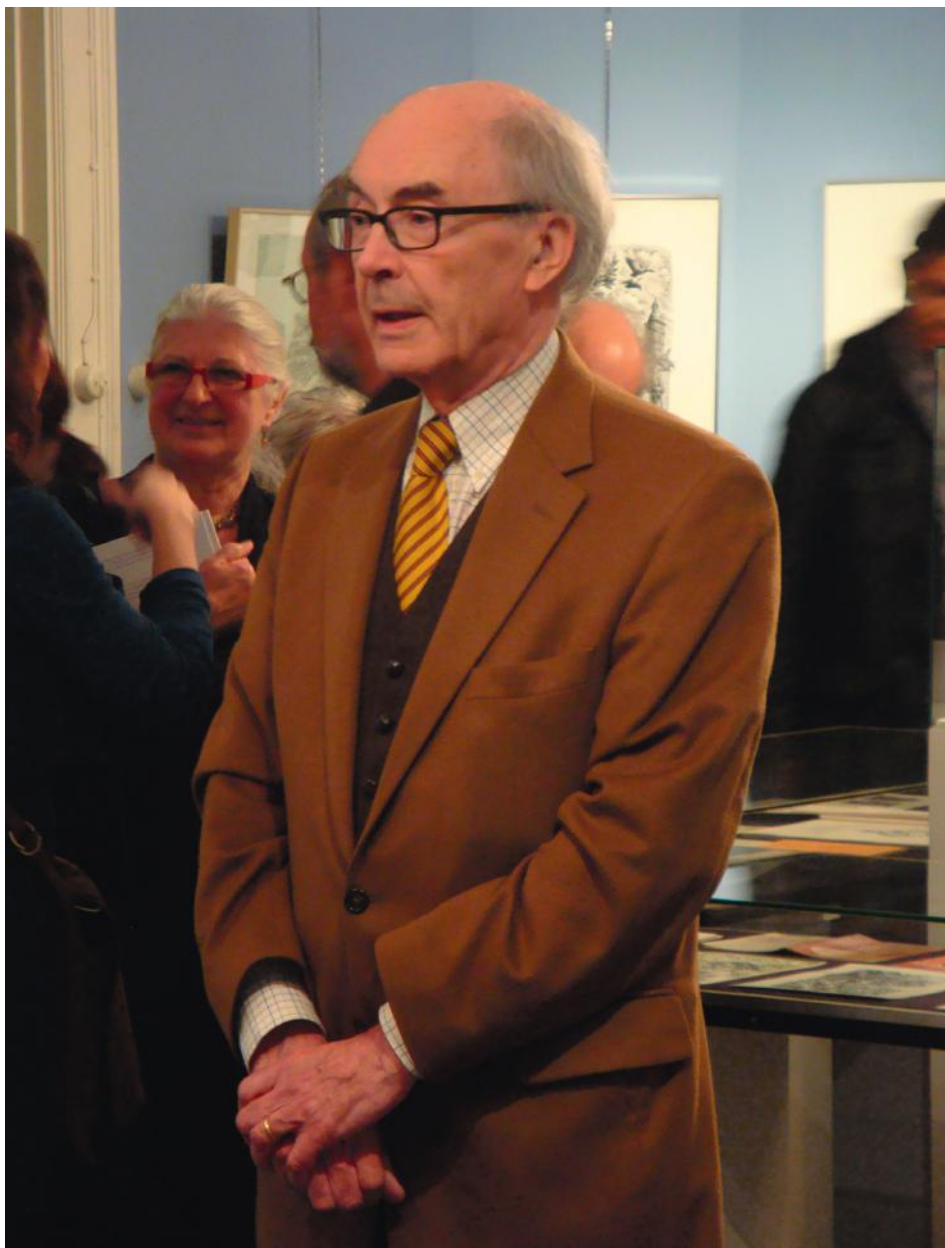
En dan nog wel in de voetsporen van Marc Somers, die dat vijftien jaar geleden n.a.v. de 65ste verjaardag van het ‘feestvarken’ – vergeef mij deze oneerbiedige term – ook al voor u deed.¹ Zo kwam ik te weten dat Ludo Simons, naast al zijn andere functies, vele jaren redactiesecretaris van het tijdschrift *Dietsche Warande & Belfort* en redacteur van *Ons Erfdeel* was geweest, alsook een van de vier redacteurs van de eerste editie uit 1973-1975 van de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* en lid van de adviesraad voor de uitgave van 1998. Daarnaast was hij redacteur van de tijdschriften *Wetenschappelijke Tijdingen* en *Gezelliana*, en auteur van tal van artikels en werken met betrekking tot de Vlaamse beweging en het Vlaams nationalisme, het Nederlandse taaleigen en taalgebied, de Nederlandstalige literatuur, het uitgeversbedrijf en het bibliotheekwezen.

Wat die laatste twee thema’s betreft, behoren zijn tweedelige *Vlaamse en Nederlandse literatuur in de 19de eeuw* (1982), de handelsuitgave van zijn proefschrift, en *Het boek in Vlaanderen sinds 1800* (2013) tot zijn belangrijkste werken. Voor zijn vele bijdragen ontving hij trouwens meermaals een onderscheiding, maar daarover later meer.

Een artikel in het *Mededelingenblad van de Leuvense Germanisten* uit 2007 – we mogen niet vergeten dat Ludo Simons in 1960 als germanist afstudeerde aan de KULeuven –, leert ons dus dat hij ook nauw betrokken was bij de eenmaking van de drie Antwerpse universiteiten UFSIA, RUCA en UIA in 2003, toch een van de hoogtepunten in zijn Antwerpse carrière.

Na het academiejaar 2003-2004 ging Ludo Simons dus met emeritaat. Eindelijk tijd ... om die vele andere plannen uit te werken. Geen sprake van rust, maar wel van noeste arbeid. In 2013 verscheen het reeds genoemde *Het boek in Vlaanderen sinds 1800. Een cultuurgeschiedenis*, een monumentaal werk over de evolutie van het boekbedrijf in onze contreien gedurende de laatste twee eeuwen, en meteen ook één van Ludo Simons’ belangrijkste werken.

Volgens het reeds genoemde artikel in het *Mededelingenblad van de Leuvense*

Ludo Simons – 2012 (foto ©Peter Thoben)

Germanisten werkte Ludo Simons intussen ook verder aan wat hij zelf zijn ‘geheime project’ noemde.

Lang voordien had hij namelijk zijn licentiaatsverhandeling willen wijden aan het literaire werk van zijn vader Jozef Simons, maar dat plan was niet doorgedaan. Nu wilde hij, op basis van diens oorlogsdagboek, een aantal misverstanden over diens wederwaardigheden tijdens de Eerste Wereldoorlog ophelderen. Ik

had het geluk om een van de lezingen van Ludo Simons over het onderwerp bij te wonen. Uiteindelijk verscheen in 2016 het oorlogsdagboek zelf onder de titel *Van het kasteel naar het front. Het oorlogsdagboek van Jozef Simons 1914-1918*.

In mijn verdere zoektocht naar de verdiensten van Ludo Simons raadpleegde ik ook de catalogus van de Antwerpse Universiteitsbibliotheek. Pas toen zag ik hoe indrukwekkend de lijst van zijn publicaties is. Ik kan hier onmogelijk alle titels vermelden, maar maak een uitzondering voor eentje, namelijk *Boeken erven, en dan?* Het betreft een gezamenlijke lezing met Leentje Vandemeulebroecke, alias Jo Gisekin, *sine Fru*, uit 2017. Die gezamenlijke uitgave mag niemand verbazen. Want zijn Ludo en Leentje immers niet een onafscheidelijk koppel?

Leentje vertelde mij dienaangaande een fijne anekdote, en ik citeer: “een stagiaire van de Consciencebibliotheek – de voormalige Stadsbibliotheek –, die Ludo in 2013 had geholpen bij het zoeken van illustraties voor dat dikke boek van hem, (...) nodigde ons beiden uit op haar huwelijksfeest, enkele maanden geleden. Bruid en bruidegom spraken elkaar op de receptie plechtig toe, terwijl de aanwezigen luisterden. De jonge bruid vertelde aan haar man, dat ze in haar leven ‘een professor’ had ontmoet die haar had gezegd, dat hij en zijn vrouw een team vormden. Dat wilde zij met haar man ook proberen te realiseren: samen één team. Dat pakte ons geen klein beetje! Samen herhalen wij geregeld, als er door de ene of door de andere iets moet opgelost worden: we zijn toch een team! ...”

En als team hebben ze volgens ingewijden alvast één gemeenschappelijke passie: hun eigen bibliotheek thuis. In zowat elke kamer van hun huis zouden kasten vol interessante boeken en handschriften staan, grotendeels geërfd van beider familieleden. Daar heeft o.a. ook wijlen Stijn Streuvels veel mee te maken, die – zoals u weet – Leentjes grootvader was.

Samen een lezing houden met als titel *Boeken erven, en dan?* is dan een kleine stap.

Dan nu nog een woordje over de vele onderscheidingen die Ludo Simons voor zijn werk mocht ontvangen. Volgens Wikipedia zijn dat er intussen een achttal, waaronder ‘de Orde van de Vlaamse Leeuw’ in 1986 voor zijn verdiensten op het vlak van de sociale en culturele ontvoogding van de Vlaamse gemeenschap. De momenteel laatste onderscheiding dateert van 2014, namelijk de Frans Drijversprijs van de Rotselaarse sociale en culturele vereniging Vlaanderen Morgen. Maar volgens Jan Vorsselmans, en bevestigd door Leentje, krijgt Ludo Simons binnenkort ook de prestigieuze Visser Neerlandiaprijs 2019 voor persoonlijke verdiensten (de uitreiking daarvan vond intussen plaats op 1 februari 2020 op het Turnhoutse stadhuis). Met deze prijs lauwert het Algemeen-Nederlands Verbond de auteur voor de wijze waarop hij een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de culturele integratie van Nederland en Vlaanderen. Vlamingen die hem hierin voorgingen, waren Vic Nees, Luc Famaey, Sigiswald Kuijken,

Uitreiking van de Visser-Neerlandiaprijs van het Algemeen-Nederlands Verbond te Turnhout op 1 februari 2020 (foto © Peter Thoben)

de kalligrafe Joke Van den Brandt, en oud-voorzitter van de VKS Emiel Van Hemeldonck (in 1975). *Am Enne*, ten slotte, moet nog vermeld worden dat Ludo Simons sinds 1997 ook lid is van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, geen ‘onderscheiding’ als zodanig, maar wel een erkenning die kan tellen.

Ik denk met veel plezier terug aan de aangename lesuren die mijn man en ik bij ‘de professor’ op zijn kantoor mochten doorbrengen.

Sommige mensen hebben het in zich, om anderen het leven aangenaam te maken, door hun steun, hun beminnelijkheid, of gewoon door hun aanwezigheid. Ludo Simons en Leentje, *sine Fru*, zijn zulke mensen. Ik prijs me dan ook bijzonder gelukkig dat ik hen heb leren kennen. *Schööndank*.

Bronnen

Marc Somers, Ludo Simons 65, in: *Campiniana* 54-55 (2006), 24-28

Charlotte Anselot, Elisabeth Cooreman en Giovanni Verbeeck, Een leven te midden van literatuur en boeken. Ludo Simons (promotie 1960), in: *Mededelingenblad van de Leuvense Germanisten* 20 (2007), nr 2. Zie <https://alum.kuleuven.be/germaanse/mededelingenblad/simons.htm> (geraadpleegd 9 november 2019).

10 jaar Universiteit Antwerpen. Zie <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/>

organisatie/feiten-cijfers-rankings/ geschiedenis/10-jaar-universiteit-antwerpen/ (geraadpleegd 9 november 2019).

Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. Zie <https://www.kvab.be/nl/leden> (geraadpleegd 10 november 2019).

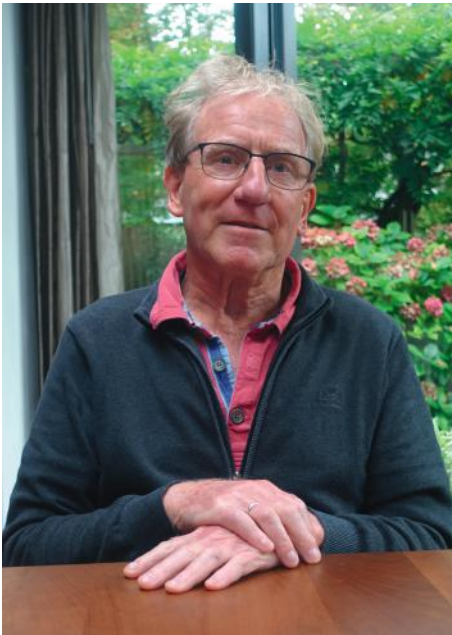
Visser-Neerlandiaprijzen voor cultuur, persoonlijke verdiensten en maatschappij. Zie <https://www.anv.nl/visser-neerlandiaprijzen/> (geraadpleegd 10 november 2019).

<http://www.deutsch-plattdeutsch.de/> (geraadpleegd 10 november 2019)

Peter van Tilburg als beeldend kunstenaar

DOOR PETER THOBEN

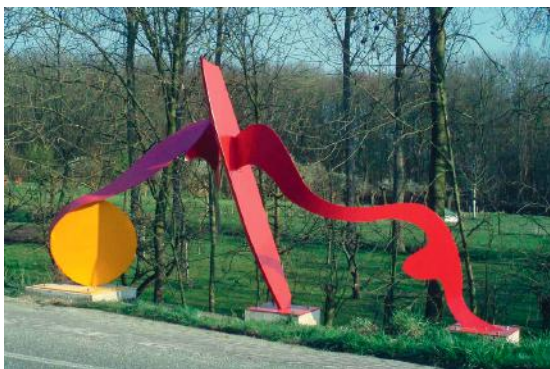
Peter van Tilburg is vanaf 2001 lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers en heeft te Malle in 2008 zijn werk voorgesteld tijdens het symposium *Geloof, Hoop en Liefde in de kunst en poëzie van de Antwerpse en Noord-Brabantse Kempen* (zie *Campiniana* 60). Reden om de kunstenaar nu voor het voetlicht te brengen is dat hij in het voorjaar 75 jaar is geworden, maar belangrijker is dat er een boek met zijn aquarellen is verschenen onder de titel *Brabantse Heerlijkheden. Oude landgoederen en nieuwe natuurgebieden in aquarel en tekst*. Tegelijk met de opening van een tentoonstelling van de aquarellen in het Andreas Schotel Museum te Esbeek is het boek afgelopen september gepresenteerd in aanwezigheid van een grote schare familie, vrienden en bekenden. Maar over de aquarellen straks meer. Eerst iets meer achtergrond over het leven van Peter van Tilburg.

Peter van Tilburg (foto © Peter Thoben)

Peter Theodoor van Tilburg is in Rotterdam op 18 maart 1946 geboren, maar groeit in Bussum op. Hij is de jongste in het gezin van Willem Frederik van Tilburg (1910-1969), die secretaris is van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen – in de jaren vijftig en zestig een invloedrijk sociaaldemocratisch bolwerk – en zijn moeder is Elisabeth Pfannstiel (1912-2001), die uit het Duitse Asbach bij Schmalkalden geboortig is en in 1936 trouwt met zijn vader. Al jong blijkt hij handig en ontpopt zich als reparateur van de familie. Na de Gooische H.B.S. (het latere Goois Lyceum) gaat hij in 1965 naar kunstacademie Artibus in Utrecht, maar de studie industriële vormgeving beantwoordt niet aan zijn verwachtingen. Hij trekt

naar Amsterdam, werkt bij de krant *Het Vrije Volk* en begint in 1966 aan de Universiteit van Amsterdam de studie culturele antropologie bij prof. André Köbben (1925-2019) voor antropologie en prof. Willem Wertheim (1907-1998) voor niet-westerse sociologie met de bijvakken kunstgeschiedenis én ontwikkelingseconomie bij L.J. Zimmerman (1913-1998). Tijdens zijn studie maakt hij in 1970 met

Vier Getijdenwachters: Lente en Zomer – 2012, Geersdijk (Zeeland)

een Citroën (lelijk eendje) een wereldreis naar Zuid-India. Hij trouwt met Susan Zijlstra, woont in het dorp Twisk en krijgt een dochter Lantijn. Na zijn afstuderen in 1976 solliciteert hij bij de Verenigde Naties en wordt uitgezonden naar de Filipijnen (2 jaar) en Sri Lanka (3 jaar). Na zijn scheiding hertrouwt hij te Kandy met de Duitse Mechthild Krampe, met wie hij een zoon Ruben heeft. Vervolgens werkt hij bij het ministerie van Buitenlandse Zaken en doet projecten in Ghana (2 jaar) en Zuid-Afrika (3 jaar). In 1987 wordt hij aangezocht door het Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken, opgericht door prof. Leon H. Janssen s.j. (1921-2009) aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg, waar hij tot zijn pensionering zal werken. Enkele jaren van 1989 tot 1994 is hij gedetacheerd bij de Technische Universiteit Eindhoven aan de opleiding Techniek en Maatschappij bij prof. Chris Bertholet (1929-2019). Door zijn verhuizing naar Brabant raakt hij in Hilvarenbeek gesetteld. Zo is hij programmamaker bij de Lokale Omroep Hilvarenbeek en betrokken bij de stichtingen Kunst Mondiaal en Tussen Hemel en Aarde.

Altijd is hij blijven tekenen en schilderen, maar de kunst gaat wel een steeds grotere plaats in zijn leven innemen. Om zich diverse technieken meester te maken neemt hij atelierlessen bij Matthew Filipowski die hem inwijdt in ruimtelijk vormgeven en metaallassen, bij Hans Smolders, Linda Arts, Jan van den Berg, Paul van Dongen, John Dohmen en Reinoud van Vught. Hij legt zich vooral toe op het maken van ruimtelijk werk geïnspireerd door het werk van El Lissitzky, Kazimir Malevitch, Alexander Calder, André Volten en anderen. Ook is hij onder de indruk van de metalen beelden van de Duitse beeldhouwer Leonard Wübena. Bij ieder beeld begint hij met het maken van een kartonnen maquette om grip op de vormen te krijgen. Wanneer dit naar zijn zin is, snijdt hij de gewenste vormen uit metaalplaten en last die zelf in elkaar om de juiste verhoudingen in het geheel te bereiken. Vervolgens laat hij ze door een bedrijf schooperen, primeren en spuiten in felle kleuren. Deze sculpturen bestaan dus uit vlakke metaalplaat gesneden vormen die onder verschillende hoeken op of aan elkaar

Peter van Tilburg met maquette (foto © Peter Thoben)

gezet zijn. Ze manifesteren zich op een suggestieve en soms picturale manier in de ruimte, waarbij opvalt dat er veelal beweging of vaart gesuggereerd wordt. Ze omvatten de ruimte en hebben vaak een duidelijke zichtzijde. Eigenlijk hebben ze meer weg van een manier van schrijven of schilderen in de ruimte, hetgeen door de heldere kleuren wordt versterkt. Veel van zijn etsen, zeefdrukken en schilderijen sluiten bij het ruimtelijk werk aan en laten een overeenkomstige vormtaal zien. In de openbare ruimte heeft hij veel beelden staan en op talloze tentoonstellingen heeft hij zijn werk in binnen- en buitenland geëxposeerd o.a. als lid van het Kunstenaars Genootschap De Ploegh.

Het uitvoeren en transporteren van de metalen beelden is fysiek te zwaar geworden, zodat hij dit jaar zijn laatste beeld getiteld 'My last post' heeft gemaakt en zijn atelier met machines aan het onttakelen en opruimen is.

Maar stilzitten kan hij niet. Daarom heeft hij tijdens de coronaperiode vele wandel- en fietstochten gemaakt mede omdat het mooi weer was. Gegrepen door de afwisseling en aantrekkelijkheid van het landschap in zijn omgeving is hij gaan aquarelleren. Soms maakt hij ter plekke een aquarel, maar vaker maakt hij foto's die hem dienstig zijn, samen met zijn eigen herinnering, thuis tot een aquarel uit te werken. Na tientallen waterverftekeningen is het idee gegroeid om ze te bundelen in een boek. Na een selectie uit de reeks heeft Emmanuel Naaijken op verzoek daarbij een informatieve tekst geschreven.

Vier Getijdenwachters: Herfst en Winter – 2012, Geersdijk (Zeeland)

De aquarellen zijn met vlothheid gemaakt. Immers het medium van de aquarel leent zich niet voor correctie. De sfeer onderweg tracht hij te treffen in licht en kleur met trefzekere toetsen, zodat de beelden op afstand soms beter werken dan van dichtbij. Maar ook schuilt er indirect in de aquarellen een boodschap, en wel dat wij behoedzaam met onze natuur en ons landschap moeten omgaan en koesteren voor de toekomst. Het Brabants Landschap heeft het belang van de topografische werken ingezien en vier wandelroutes op zijn terreinen uitgezet langs de plekken, die de aquarellen weergeven. Zo heeft de coronapandemie met lockdowns zelfs een positieve kant gekregen.

De Gooren – Wandelpad langs het Spruitenstroompje, aquarel

De Utrecht – Berkenbos, aquarel

Berk bij bankje Groot Loo, aquarel

Dode bomen bij Galgeven Oisterwijk, aquarel

Gedichten Hans F. Marijnissen

Over de Dommel

*Breder dan oevers en onschuld kabbelt zij zeewaarts
vanuit het Belgische Peer in de armen van de Maas.
Regen, riool- en kwelwater van het toen naar het nu,
ouder dan warm kloppend bloed in mens en dier.
Als tranen over wangen dwalen krekken,
sloten en beken over zompig laagland.
Scheprad en sluizen, kolken en gemalen
doen dromen en hopen, meanders vertalen
twijfel in aarzeling, kronkels in ervaring.*

*Maaiende molenwieken vierendelen
de wijkende horizon onder gedempt klokgelui.
Stof drijft op het water, bladeren, takjes, pluizen
en niets blijft. Achter elke bocht begint een wereld,
aan elke overkant weer een overkant
en dagen en kansen keren zonder verklaring.*

*Zon, maan, sterren, muren en ramen
spiegelen zich en volgen de stroming.
Al het zoete grondwater komt van boven
en na elke plensbui staat het vee te dampen
op doorweekte weiden. In de Dommelvallei droogde
de zondvloed nog niet op en vergaren bomen
eindeloos jaarring na jaarring.*

Bestemming

(voor Joop Oversteegen)

*Oude man,
ik beweeg nu buiten je dromen –
al gaf je me leven,
en voel ik je hand nog
aan mijn pen.
Dat moest ik erven,
wreed en vanzelfsprekend.*

*Jij aanbad,
ik nooit meer,
jij voorkwam erger,
gaf me opwenteling
en ging me voor –
ik bleef dalen en zwerven.*

*Soms in Eindhoven,
in wenkende winkelruiten
en winderige buitenwijken
ga je me voor,
rimpels in je glimlach
als in bladeren nerven.*

*Ik zie je nog,
maar ik negeer je,
ik heb haast en angst voor jou.
Ik durf nu te sterven,
voel nog een bestemming –*

*jij
ging me voor.*

In het nalicht

*Een schokgolf,
een donderslag
vanachter de rododendrons
rondom de Wielewaal
schommelde Eindhoven,
Gender en Dommel,
overdonderde de regio
toen meneer Frits overleed,
honderd.*

*In rood-wit shirt werp
ik rozen op de koets met vierspan.
Het volk herkent ware leiders,
de hand van de schipper
op trouweloze golven,
en negeert louter afkomst
van een hol boegbeeld
in oranje sjerp.*

*Onder de golfslagen
in hun zerken rusten
meneer Frits en eega in Woensel.
Geen bedevaart, valse droefenis,
maar onverbloemd respect.
Meneer Frits glimlacht,
omdat het door bomen overdekt
op de Markt goed toeven is,
ruggelings naar het Noorden,
in het nalicht.*

Content in Eersel

*De rollende donder en heftige regen
hielden vanmorgen mij niet tegen.
Mij kwelden zweetnacht en menig probeersel
want geen enkel woord wilde rijmen op Eersel.*

*Sommigen zoeken heil in banken of tempels;
ik heb het wel gehad met stempels en drempels,
Voor mijn part kiest u voor wetboek of sharia,
Of zoekt u liever vrede bij de Maagd Maria.*

*Na het pensioen werd de dag niet minder hectisch,
mijn haren schaars en wit en de fiets elektrisch.
Als ik nu tussen slachtvee, pluimvee en stemvee slenter
over deze Markt, voel ik me toch contentier.*

De Heilige Eik

*Aan de A58 richting Eindhoven,
12 kilometer vanaf Tilburg,
en 4 voor afslag Oirschot,
rechts, half zichtbaar uit het raam
ligt bij Spoordonk, waarlangs in
nauwelijks onthulde taferelen,*

*de man die je eens je naam gaf
terug reisde naar zijn vrouw,
een eeuwenoud bedevaartsoord.
Een snelle blik naar buiten toont
dat café De Vier Winden
waar hij wat uren rustte
nu grijs en verlaten is, het dak verzakt,
de muren gescheurd, de tuin verwilderd.*

*Je vraagt je even af wie er nu woont
en hoe iemand daar ooit
zelfs maar een baksteen
zou kunnen verkopen
aan passerende toeristen
tussen manshoge maïs,
en hoe je dat kunt delen.*

*Niets is zo belangrijk voor je,
nog niet half, als dat je vader
zomer 1945 sliep in die kapel
bij de Heilige Eik aan de Beerze.
Die wijs je altijd aan,
aan eender wie er naast je zit,
en voor wie je het beeld schildert.*

*En wat al je passagiers
door de jaren heen
met elkaar gemeen hebben is
dat hoe vaak je ook wijst
het hun nauwelijks iets kan schelen.*

Joe Mannweg

*Een bodem van dennenappels en eikels,
een bed van takjes, voetsporen, bosmieren,
drekvliegen op mest van honden en paarden.
Onder gewelfde pilaren van een kathedraal
van beuken en sparren wandelt een indringer
hier buiten nu binnen in het verleden.*

*Private First Class Joe Eugene Mann
ontvouwde de bloem van zijn valscher
in een vlucht van Schreeuwende Arenden
boven Dropzone B bij Son en Best,
en bevocht met zijn gehavende platoon,
101st Airborne, in operatie Market Garden
de razernij aan het Wilhelminakanaal.*

*Tussen brandnetel, braam en kamperfoelie,
omzongen door boomkikkers, libellen
en een engelenkoor van vogels ad libitum
in een Brabantse kruinengotiek, plots
een offerande. Joe schreeuwde: 'Grenade!'
en trof zijn 'rendez-vous met het noodlot'.*

*Over mos en wortels betreed ik deze tempel
tot waar de pelikaan zijn jongeren voedt
met eigen bloed, naast het Natuurtheater,
onder de mandala van de kerende zon.*

Het landschap dat ik werd

*Rivieren ronden singels af, tekenen
omgeving en omtrek van het ommuurde
Breda in cirkels. Loze afwerping tegen vijanden
die later al binnen bleken.*

*Paarden laten zich dressereren en draven
over straten en stegen. Weekmarkten
en stadsparken hullen zich in hun dampen,
geuren en hoevengekletter.*

*Beslagen wielen van het geschut ratelen
en wiebelen over kasseien, trams en rijtuigen
doorkruisen de vesting in vier windrichtingen,
vullen verlangens en wekken hoop.*

*Het werd nooit een eiland. Kazernes
en fabrieken kwamen en gingen, de buitenwereld
won, overweldigde bevolking en toekomst,
was welkom binnen kasteelmuren en stadswallen.*

*Mijn vingers traceren rivieren
over een landkaart met purperen heide
en meanderende Mark, Aa of Weerijs,
en die streling verzacht wonden
tot het landschap dat ik werd.*

Oogst in Ginneken

*Tuinen vol niet ontloken bloemen.
Gesloten ogen, wachtend op
ontknoping en de bij.
Seizoenen komen en gaan
en vrezen niet de kerende tijd.*

*Vrees niet het lijden.
Betreur wat je naliët,
niet wat je deed, niet de reis.*

*Ontken niet de stroming
waarin je oplost, regen in een rivier,
lege oevers langsij.
Vrees de afgrond, waterval
van het onvoltooide, en de strijd.*

*De Duivelsbrug kromt zich en laat toe.
Markwater stroomt over
de weilanden en het Broek,
de mens past zich aan en overleeft.*

*Een laatste nacht van leed en droefheid.
Deuren slaan open, vuur laait op, waait uit.
Het graan vreest niet de zeis.*

Gedichten Max Violier

Fijn om hier weer bij elkaar te zijn en dat ik iets mag voordragen uit eigen werk, onder pseudoniem Max Violier, met dank aan Peter Thoben.

In de 5de klas van de lagere broeder-school, de broeders van St.-Louis, werd door broeder Hubertus een gedicht voorgedragen. Of hij ook de broeder-dichter was, en de titel van het gedicht? Ik weet het niet. Laten we het een gedicht noemen:

De Man met de Hoed

*De man ging zitten in een stoel
de leuning schoof zijn hoed naar voren
het raam stond open het werd koel
al lag de gracht in licht verloren*

*De ronde spiegel aan de wand
was 's avonds nog het glans-portret
van hem wiens afhangende hand
nooit meer de hoed heeft recht gezet*

Het gedicht maakte toentertijd op mij een verpletterende indruk. Gedichten schrijven! Wie had mij te pakken?

Muze

*Mooie muze van poëzie en literatuur
ontsteek in ons een laaiend liefdesvuur
uw bezieling voor altijd in ons hart gegrift
dat onze liefde brandt in elk geschrift*

*Beziel ons in iedere zin, in ieder woord
in elke letter die het wit papier beroert
laat de vlam van onze hartstocht vlammen
dat een vurige pen het blanke blad verschroeit*

Droomwereld

*Kom, met de betovering
laat ons verdwijnen
door het gat van de tijd*

*Laat ons gaan naar een wereld
waar klanken van cello en viool
alle droefenissen wegstrijken*

*Onze dromen en verlangens
meenemen, naar een plaats
waar vogels vliegen zonder vleugels
en eeuwenoude bomen zeggen
dat de dood niet bestaat*

*Laat ons gaan naar die wereld
waar we de sterren van de hemel plukken
voor altijd jong en vol van vuur
in die wondere wereld met liefde
voor muziek, kunst en literatuur*

Een toekomstige terugblik

*Toen hoge bomen
van de hak op de tak
heersten over tijd en leven
steeds meer wind vingen
waren velen van ons beland
in een pikzwarte nacht
waar zelfs de maan
zich verschool achter wolken*

*Maar plots stond de poort
van de nacht op een kier
glipten we naar buiten
en sloten de nacht*

*In het duister op weg
waar het allengs lichter werd
en waar elke weg een zijweg had
bleef de blik gericht
op de stip aan de horizon*

*Dansend over de regenboog
met zijn palet van kleuren
dat zich als een waaier uitstreckte
over een ontluikende wereld
hoorden we vogels vrolijk fluiten*

*Op een bankje in een park
rustten we wat uit
we konden de zon
weer in onze armen sluiten*

Dementerend

*Langzaam gaan
beelden vergelen
en vervagen*

*De taal vervormd door
onzegbare woorden
zinnen die ontsporen
in ontelbare bochten*

*Herinneringen
dobberen
verdwijnen
in de golven
van een zee
ondenkbaar diep*

*Niets blijft er over
gevoelens van vroeger
niet meer te peilen*

*Overspoeld te worden
door schuimkoppen
van vervreemding*

*Hoe die neerslaan
uiteen spatten
op een eenzame rots*

Het eiland van verlangen

*Ik zal opstaan en nu gaan en gaan naar het eiland
daar is een hut gebouwd van strandjuttershout en steen
dichtbij de geur van de zee en het goudgele zand
daar woon ik alleen met witte meeuwen om me heen*

*Ik zal weer vrede vinden, want de zee ademt rust
rust omhuld door nevelsluiers in de morgenstond
glinstering 's nachts, nadat de zon de zee heeft gekust
's avonds bezoekt mij een droef-ogende hond*

*Ik zal opstaan en nu gaan, want altijd, dag en nacht
hoor ik en draag ik een zacht geruis met me mee
als ik sta op een stoep of op de brug van een gracht
hoor ik diep in mijn hart, de roep van de ruisende zee*

Vrij naar het gedicht 'The Lake Isle of Innisfree'
van de Ierse dichter William Butler Yeats (1865-1939)

Vleugellam

*Met gebroken vleugels
uit de volle vlucht geraakt
en op de wieken van de nacht
waar zoete dromen zijn vervlogen
vliegend in het eerste ochtendgloren
eenzaam bij het krieken van de morgen*

We staan er gekleurd op

*De herfst knaagt en rammelt aan onze botten
een felle wind jaagt ons op en om de oren
een vlamvend vuur laait op in 't bloed
nog éénmaal voelt het als herboren*

*Zoals ook de bladeren aan de bomen
goudgeel - oranje - rood - opvlammen
daarna loslaten en verdorren in grijs
soms zilverwit, als spinrag in de morgen*

*Afgevallen blad wordt door een harde wind
opgehoopt, in een dooie hoek gedreven
om daar zielloos te vergaan*

*Zo neemt de tijd afscheid van een mooie zomer
en ook wij staan er gekleurd en verkleurd op
we hebben de gouden zon in onze armen gehad
een bleke herfstzon zal ons nog wat verwarmen*

*Om dan zomaar in een stille winter weg te waaien
een bevrijde ziel die naar zijn bestemming vliegt
de wind die ons wiegt naar de eeuwige lente*

Zo Hollands als haring met uitjes

DOOR FRANS DEPEUTER

In de loop van het twaalfjarig bestaan van de Nestorprijs kwam vanuit ons noordelijke buurland wel eens de vraag waarom de prijs niet wordt opengesteld voor Nederlanders. Vlaanderen en Nederland zijn toch elkaars broers, luidt het, wij spreken toch dezelfde taal, wij baden onze pootjes toch in dezelfde Noordzee, en o ja, wij hebben toch ook een gezamenlijke Prijs der Nederlandse Letteren die beurtelings wordt uitgereikt in België en Nederland door de beurtelingse

Frans Depeuter bij uitreiking van de Nestorprijsen te Herentals op 24 augustus 2019 (foto © Peter Thoben)

gekroonde hoofden of hoofdinnen. Dé reden waarom de Nestorprijs een uitsluitend Vlaamse aangelegenheid is, ligt voor de hand. In de beginselverklaring die Robin Hannelore en ikzelf bij de oprichting stelden, staat namelijk dat de personen die in aanmerking komen, zich tijdens hun loopbaan op positieve wijze hebben ingezet voor de *Vlaamse* cultuur. Aldus ...

Ja maar, oppert men dan, en de gezamenlijke taal, is dat niet voldoende om er een Groot-Nederlandse bedoening van te maken? O ja? Is dat zo? Spreken wij dezelfde taal? Vraag dan maar eens in Utrecht waar je ergens een beenhouwer kunt vinden die salami, kipkap en beuling verkoopt, en men zal je wis en zeker aanstaren alsof je ‘mesjogge’ bent en in plaats van je naar

een slager te sturen stuurt men je in het beste geval naar een beeldhouwer. Ga in Rotterdam maar eens een croque monsieur of een smoske of een doodgewone friet zoeken in plaats van een tosti, een broodje gezond of een patat mèt. Vraag in een Amsterdamse kledingszaak maar eens naar een salopet of een debardeur (slip-over) of een marcelleke. En dan spreken we nog niet van ons ‘bomma’, die informeert of de frigo’s en droogzwierders (centrifuges) in solden staan. Tussen Noord en Zuid staat wel degelijk een taalbarrière. Dat ondervond ik al toen ik 16 jaar was. Ik had toen een Hollands schrijfmaatje, zie je, een meisje nog wel, ja toch, en ze kwam uit de chocola. Je moet weten dat ik in die jaren

chocola verbruikte zoals een boer pruimtabak. Zeg maar dat ik er verslaafd aan was. O heremijntijd, die verrukkelijke chocola! Zowat alle merken kende ik, en van alle merken zowat alle variëteiten. Met vlag en wimpel de lekkerste was die van het merk De Heer, geproduceerd te Rotterdam. Vooral de advocaatreep met die kakelgele wikkel, waarop een oergezonde Hollandse kip was afgebeeld, was onovertroffen.

De Heer had slechts één nadeel: er zaten geen chromo's in de verpakking. Geen Buffalo Bill zoals bij Martougin, geen Gulliver zoals bij Victoria of Meurisse, geen Robinson Crusoe zoals bij Aiglon, en o wee, ook geen pin-up-filmsterren zoals bij Kwatta. Daarentegen waren op de binnenkant van de Kwattawikkels adressen afgedrukt, van jongelui die brieven wilden wisselen. En zo was ik bevriend geraakt met een Hollandinneke uit de Ina Boudier-Bakkerstraat nummer 56 in Delft.

Twee jaar hebben wij gecorrespondeerd, over Hollandse koetjes en Vlaamse kalfjes. Een foto van haar snoetje had ik nooit onder de ogen gekregen, – ook zij van mijn tronie niet –, maar ze heette wel Miepje, ja. Miepje Kaasenbrood, een naam die almeteen duidelijk maakt dat ze van puur Hollandse makelij was, en zeker niet uit Afghanistan of Botswana kwam.

Miepje woonde inderdaad boven de Grote Rivieren, in het Hollandse Holland, waar geouwehoerd wordt (sic) over trambestuurders die ze gleuvenrijders noemen, over grapjassen die geintjesponems zijn, over saffies waarmee ze sigaretten bedoelen, en waar op de wereldberoemde grachten drijfsijssies zwemmen, die bij ons doodgewone eenden zijn. Miepje van de chocola, ach ja. Alleen haar liefstalige naam was al genoeg om mijn testosteronspiegel de hoogte in te jagen. Want namen zijn als geuren van bloemen: ze ruiken of ze stinken, en 'Miepje' geurde als een welriekende vlinderorchidee.

Twee jaar lang heeft de facteur (die in Holland postbode heet) haar brieven in onze bus gedropt en toen vond ik dat het tijd was om het chocolademeisje persoonlijk te gaan bezichtigen. Ik vroeg haar of het mocht, en het mocht, jawel. Ik kon zelfs overnachten bij haar, schreef ze vol bereidwilligheid.

En hop!... Ik dus op naar Delft. 130 km ver, met een Solexje dat ik geleend had van mijn nonkel (of oom) Jules. Ik vertrok in de voormiddag om 10 uur (wat nog ochtend is in Nederland) en arriveerde 4 uur later in de Ina Boudier-Bakkerstraat te Delft.

Nummer 56 was zo'n hartstikke 'Hollands' huisje met een schoon (of 'mooi' als je wil) voortuintje en propere (dàt zijn 'schone') gordijntjes voor de ramen en met één Hollandse etage (of Vlaams verdiep).

Ik belde aan ...

En toen ging de deur open en zag ik Miepje in levende lijve. Helemaal zoals ik me haar had voorgesteld, of zelfs een tikkeltje (of ietsiepietsie) Hollandser: honigblond haar dat in een wippende paardenstaart was saamgebonden en in

een frou-frou (of ponyhaar) op het voorhoofd viel, en ze had – hoe kon het ook anders? – Delftsblauwe ogen. Ze droeg een jeans (een spijkerbroek) waarin een paar benen zaten zoals die van Cyd Charisse (sid sjaries) in ‘Singin’ in the rain’ – benen tot aan haar gat, zei mijn oudere broer altijd. Miepje reikte mij haar lange smalle hand met een “Jij bent Frans”, waarop ik Vlaamsweg antwoordde met: “En gij zijt Miepje”, en dan liet ze mij binnen.

Ma en pa Kaasenbrood heetten me hartelijk welkom. Voor de occasie hadden ze zich feestelijk opgesmukt. Mevrouw – die wel degelijk Wilhelmina bleek te heten – droeg een acajou kleedje (een mahoniekleurige jurk) en een, jawel, oranje sjaaltje. Meneer was uitgedost in een kostuum (een pak) met een gesteven hemd (een overhemd) en onder de kreukloze col (of halsboord) was een eveneens oranje plastron (hetzij stropdas) geknoopt. En als finishing touch pronkte in zijn borstzakje zowaar een dito stoefferke (of lefdoekje).

Meneer legde de gazet (de krant) die hij had zitten lezen, weg en we gingen aan het klappen (aan het praten) met elkaar. Ik vernam aldus dat hij wethouder (schepen) was en dat hij elk jaar met een camper (een mobilhome) op vakantie ging naar de Côte d’Azur. Vorig jaar had hij echter geen mazzel (geen geluk) gehad, vertelde hij, want hij had tweemaal een lekke (of platte) band gekregen maar was door een motoragent (of zwaantje) voortgeholpen.

Mevrouw verdween alras in de achterkeuken (bijkeuken) om even later terug op te duiken in de living (huiskamer) met een schotel (of plateau) vol moorkoppen en tompoesjes, die ze parmant op de salontafel deponeerde. Altegelijk vroeg ze of ik iets wou drinken: spa blauw (plat water) of spa rood (spuitwater), of had ik misschien zin (goesting) voor jus d’orange (appelsiensap) of een pilsje (pintje), dat kon ze me ook offeren. Ik verkoos het laatste, wat ze ook bracht, in de fles. Toen ik vroeg of ze misschien een aftrekker had, bekeek ze mij vies, want zij dacht wellicht aan iets totaal anders dan een flesopener ...

Ondanks die ‘aftrekker’ werd het al met al nog een reussegesselich entre-nousje (onderonsje), hoewel de misverstanden zich opstapelden tot een Berlijnse muur. Daarbij deed ook Miepje een aardig mondje mee. Toen we om vijf-en-half een soort van Vlaams vieruurtje gebruikten, vroeg ze mij wat ik prefereerde: harde bolletjes of zachte puntjes, of in het Vlaams: pistolets of sandwiches.

En zo ging het voort. Er werd geklessebest over wijsheidstanden en verstandskiezen, duimspijkers en punaisen, fluisterasfalt en ZOAB (wat staat voor: Zeer Open Asfalt Beton), zijn gat afkuisen en zijn billen afvegen, kalissenhout en drop, perte-totale en totalloss, pinkers en richtingaanwijzers, protonkaarten en chipknips, rekkertjes en elastiekjes, snotvallingen en lopende neuzen, confituur en jam, muizenkeutels en hagelslag, schuifaffen en glijbanen, pillichten en zaklampen, hespen en hammen, bloemsuiker en poedersuiker, over vijgen na Pasen en mosterd na de maaltijd, pateekens met krieken en gebakjes met morellen, over kiekendraad en kippengaas, sacochen en handtassen, schotelvodden

Groepsfoto bij uitreiking Nestorprijzen te Herentals in 2019 met Cas Goossens, Ingrid Ryken, Roel van Bambost, Frans Depeuter, Paul Snoeys, Guy Tegenbos, Jan Michielsens, Dré Peremans en Staf Versweyveld (foto © Peter Thoben)

en vaatdoeken, plattekaas en kwark, gendarmen en marechaussees, tutters en spenen, enfin, over alles waarmee bewezen wordt wat Godfried

Bomans ooit zei: “Het verschil tussen Nederlanders en Vlamingen is dat ze dezelfde taal spreken.”

Omstreeks 6 uur – het was toen nog altijd middag in Holland – gebeurde er echter iets wat mij een heel andere kijk deed krijgen op de familie Broodenkaas. Terwijl Wilhelmina aan de barbecue gewonnen brood (wentelteefjes) aan het roosteren was, hoorde ik haar man zeggen: “Minaatje, ik ga effe poepen, hoor.” Mevrouw Broodenkaas keek niet eens op van manliefs taaltje, maar ik schrok me wel een floeren aap (of was het er een van fluweel?) en almeteen had ik geen zin meer om in Delft te overnachten. In zeven haasten (in allerijl) heb ik mijn teefje binnengespeeld (opgegeten), waarna ik naar de hall ben gelopen (ben gerend), mijn frak (jas) heb aangetrokken en holderdebolder (halsoverkop) in de hoogste vitesse (in de hoogste versnelling) naar Vlaanderen ben gereden.

Pas veel later kwam ik te weten dat voor onze noorderburen ‘poepen’ een heel andere betekenis heeft dan voor ons. Voor hen is het zoveel als bruintje de beer uitlaten, uit je heup kuchen, of zeg maar gewoon drukken, of iets dat rijmt op ‘bakken’ of ‘bijten’. Toen ik dat doorhad, was het echter te laat: de ontluikende romance tussen een Vlaamse knakker en een Hollandse deerne was in de knop gefnuikt en nooit heb ik nog iets van Miepje Broodenkaas gehoord. En zij al evenmin nog iets van mij ... Mocht iemand van jullie ooit Miepje ontmoeten, – die nu, net als ik, wel een beurse peer zal zijn – zeg haar dan dat het gepoep van haar pa een grote liefde in de weg heeft gestaan, maar dat ik altoos bereid ben om met een hart boordevol affectie tot in Delft te komen, jawel, desnoods met een velomoteurke. En als ik onderweg zonder naft (benzine) zou vallen, wil ik zelfs voetelings het nog te overbruggen traject afleggen, ten koste van alle mogelijke Vlaamse bleinen of Hollandse blaren, want voor een intense kruisbestuiving tussen noord en zuid heb ik zowat àlles veil.

“Zowat” àlles, jaja ...

Maar godsamme niet de ontvlaamsing van de Nestorprijs door hem open te stellen voor lieden uit de Hollandse Randstad.

Rik Torfs (cartoon © Bob Vincke)

Professor Rik Torfs en de Kempen

DOOR FRANS ALDELHOF

De jaarvergadering van de Kempische Schrijvers op 11 november 2019 in het Hof van Aragon te Lier kreeg extra glans dankzij de aanwezigheid van professor Rik Torfs, kerkjurist, voormalig rector van de KU Leuven en gewezen politicus. Erevoorzitter Jan-M. Goris was erin geslaagd de bekende mediafiguur te overreden om op de VKS-bijeenkomst zijn relatie met de Kempen toe te lichten.

De professor ging graag op Jan Goris' verzoek in en wist in een ludieke causerie zijn band met de Kempen aan te tonen, hoewel hij van mening was er niet voor 100% bij te horen.

In zeven punten – zeven is een katholiek getal, aldus de kerkjurist – deed hij naar eigen zeggen 'een stuntelige poging' om zich als halfbakken Kempenaar op de kaart te zetten.

In zijn inleiding stipte hij reeds aan dat zijn wieg in Turnhout stond, een stad die zichzelf toch als de hoofdstad van de Kempen afficheert. Nadien verbleef hij steeds in Heist-op-den-Berg, een gemeente die zich probeert te profileren als een stuk van de Zuiderkempen, wat voor de spreker klopt voor de deelgemeenten Wiekevorst en Itegem, maar niet per se het geval is voor de andere kant van Heist-op-den-Berg. Zo vond hij dat een gemeente als Schriek al gevaarlijk naar het Hageland overhelt, waarmee hij concludeerde slechts een randgeval te zijn. In een tweede punt behandelde Rik Torfs zijn roots die voor een stuk in de Kempen liggen. Aan de kant van zijn vader is het Kempisch aspect nauwelijks aanwezig, wat evenwel niet geldt voor de afkomst van zijn moeder. Met een beperkte opsomming van bepaalde familieleden uit de komaf van zijn moeder toonde hij aan dat er in elk geval deels Kempisch bloed door zijn aderen vloeit. Zo had hij het over zijn overgrootvader Jozef Verachttert die tijdens het interbellum burgemeester van Geel was en wiens oom, Servaas Daems (dus Torfs betovergrootoom, norbertijn in de abdij van Tongerlo) enige bekendheid genoot als schrijver en historicus in Noorderwijk. Verder koesterde hij 'geweldige herinneringen' aan de zoon van Jozef Verachttert, zijn grootoom Karel Verachttert, die in Herentals als advocaat zijn brood verdiende. Naast zijn contacten met kleine delinquenten die hij zo lang mogelijk uit de gevangenis probeerde te houden, was hij iemand die droomde van "filosofische bespiegelingen waarvan het waarheidsgehalte nooit kon worden gecontroleerd". Hoe dan ook, Rik Torfs apprecieerde zijn grootoom enorm zoals trouwens ook zijn grootvader Toon Van Schoubroeck, destijds notaris te Herentals, die door Ernest Claes opgevoerd werd in zijn boek *Studentenkosthuis bij Fien Janssens*, toen hij studeerde aan het

Rik Torfs (foto © Peter Thoben)

Collège Patronné d'Herentals waar hij de gelegenheid had om in diverse toneelstukken als (ballet)danser en zanger op te treden. Later schreef hij toneelstukken, o.m. voor de scouts van Herentals, inzonderheid voor de Wolfkens, maar ook zijn kleinkinderen verraste hij tijdens de kerstdagen met kleine toneeltjes die hij zelf in de woonkamer vertolkte. Aldus besloot de professor zijn roots van moederskant die toch 'een beetje Kempisch' aanvoelen.

Wat Rik Torfs zich nog helder memoriseert – dat is meteen zijn derde punt – zijn de zondagochtenden die hij afwisselend doorbracht bij zijn grootvader van moederskant en bij de inwonende meid Marie die in Sassenhout, een gehucht van Vorselaar, woonde. Ten huize van zijn grootvader ravotte hij als kind met heel wat neven en nichten, die allemaal uit de Kempen afkomstig waren. “Ik heb eigenlijk niet zoveel gezien in het huis van mijn grootvader”, merkte de professor op, met uitzondering van “de complexiteit van familiale verhoudingen, karakters van ooms en tantes, archetypes in je eigen leven waar je nooit meer onderuit komt.” Marie woonde aan de Markt van Sassenhout in een boerderij die later tot klooster van de Zusters van de Heilige Jozef van Calasanz en tot school is omgebouwd. Bertha, de jongste zus van Marie, woonde naast de boerderij, in een huis met typische Kempische bakstenen. Bertha had twee kinderen die een stuk ouder waren dan de jonge Torfs. Toch trok hij met hen een paar keer op, vooral dan naar de kermissen van Sassenhout.

Meer dan Bertha boeide hem de figuur van Marie, de hulp in de huishouding van de familie Torfs. Marie was niet getrouwd toen ze in 1938 als 29-jarige bij de

familie Torfs belandde. Spreker vroeg zich af waarom ze van Sassenhout naar Heist-op-den-Berg afzakte, wat toch een eind verder was. Zag ze haar kansen op een huwelijk verkeken of koesterde ze nog de hoop om in de nieuwe omgeving een man te vinden? De fascinatie voor Marie liet Rik Torfs echter niet los. Hij schreef een verhaal over haar dat in 1982 in *Dietsche Warande & Belfort* gepubliceerd werd.

Een vierde punt dat voor Rik Torfs herinneringen oproept, betreft de sport in de Kempen. Voor ogen staat vooral Herentals, met name de grote kampioen Rik Van Looy en niet minder belangrijk de Koninklijke voetbalploeg FC Herentals. Zijn bewondering voor de Herentalse renner steekt Rik Torfs niet onder stoelen of banken. Zo staat een van Van Looy's laatste wedstrijden krachtig in zijn geheugen gegrift. De renner mocht dan zowat alle klassiekers op zijn naam hebben geschreven, op zijn erelijst ontbrak evenwel nog de Waalse Pijl, de klassieker die destijds een grotere status had dan vandaag. Hoewel Van Looy op het einde van zijn wielercarrière nog maar zelden een wedstrijd won, wist hij niettemin in 1968 de Waalse Pijl op zijn naam te schrijven. Het was meteen de laatste klassieker die Rik Van Looy veroverde en die tevens de recessie van zijn wielerslootbaan inluidde.

Wat de professor zich sterk herinnerde uit de Kempische sportwereld waren ook de voetbalwedstrijden van KFC Herentals, een club waarvan zijn oom Francis Van Schoubroeck senior voorzitter was. Na zijn oom werd Rik Van Looy voorzitter. Samen waren ze eigenaar van het sportterrein dat in 1999 bij het ter ziele gaan van de club werd verkocht.

De eerste wedstrijd die Rik Torfs ooit bijwoonde, was een treffen tussen de elftallen van Herentals en Boom. Herentals verloor met 0-3 (jammer genoeg gebeurde dat vaak, aldus de spreker), maar ook Turnhout, de grote rivaal beet toen in het zand. Daardoor, zo zei Torfs, verdween voor de Herentalse supporters alle leed meteen. “Een mooie levensles”, besloot hij, “wanneer je in je eigen leven je in een héél ellendige toestand bevindt, maar waarbij het gruwelijke lot van je aartsvijand je toch een laatste vertroosting kan bieden.”

Rik Torfs' schooltijd, meteen zijn vijfde punt, startte in 1956 toen hij als zesjarige de Vrije Basisschool Onzea in Heist-op-den-Berg binnenstapte. Na vier jaar belandde hij in het Heilig Hartcollege, eveneens in Heist-op-den-Berg, om de volgende vier jaar zijn humaniorastudies te voltooien in het Gummaruscollege te Lier, een stad die ‘Poort der Kempen’ wordt genoemd.

In het college van Lier werd hij geconfronteerd met het Liers chauvinisme, weliswaar in een Kempische sfeer, waar hij in de lessen van leraar-historicus Hugo Peeters uit Nijlen uren discussies had over allerlei onderwerpen. “In die zin heb ik in het college van Lier veel van mijn tijd genoten”, liet spreker weten en hij voegde eraan toe dat veel van zijn medeleerlingen trouwens uit de Kempen

kwamen, bijvoorbeeld uit Nijlen, Kessel en zelfs uit Bouwel. Ze belichaamden de sfeer van de Kempen die de jonge Torfs onbewust inademde.

In zijn zesde punt trachtte Rik Torfs de Kempische ziel te ontsluiëren. Als uitgangspunt greep hij terug naar zijn carrière als politicus toen hij als kandidaat voor de senaat zowat overal in Vlaanderen lezingen diende te houden wat tevens inhield dat hij zijn best moest doen om sympathiek over te komen. Daarbij vergeleek hij West-Vlamingen met Limburgers en Kempenaars.

“Mijn optredens in West-Vlaanderen vielen nogal mee”, zei Torfs. “Daar kon ik perfect mijn gemeen karakter tonen”, voegde hij er ironisch aan toe. Mooi vond Torfs dat je een West-Vlaming moeiteloos kan beledigen, maar hun zelfvertrouwen houdt wel de bovenhand, wat je volgens spreker bezwaarlijk van de Limburger kan zeggen. De Limburgers zijn bijzonder moeilijk, aldus spreker, hun gebrek aan zelfvertrouwen is zo frappant aanwezig dat je goed op je tellen moet passen.

De Kempen is wat anders, getuigde hij, daar heerst een soort zwijgzaamheid.

“De meeste Kempenaars pakken niet uit met ongelooflijke dingen. Ze hebben niet de behoefte om veel woorden te gebruiken en hebben er ook niet zoveel complexen over.”

Een andere eigenschap van de Kempenaars vernam Rik Torfs van Greet Nagels, werkzaam bij de VRT voor o.a. het programma *De Afspraak*. Ze zei ooit: “Iemand van de Kempen is altijd een beetje contrair.”

“Misschien is dat wel zo”, reageerde Torfs: “De Kempenaars – ik reken er mijzelf bij – hebben zeker geen bewondering voor allerlei mensen die een hogere functie bekleden en die na verloop van tijd, geleid tot beperkingen van menselijke existentie, hun eigenlijke goddelijke status beginnen te interioriseren.” “Daar gelooft de Kempenaar niet in en dat vind ik mooi”, was zijn besluit, waarna hij met een spotlachje verderging: “In mijn recent boek, waarvoor ik mij wil verontschuldigen, tracht ik terloops na te gaan hoezeer de tijden veranderen. Ik heb weinig belangstelling voor problemen die vandaag als cruciaal worden beschouwd. Het enige wat mij in mijn leven interesseert, is de vraag waarom wij leven, wat het leven betekent en wat mensen mogelijk bezielt.”

Spreker citeerde een bepaald fragment van zijn roman *Het grote gelijk* waarin hij twee Kempische dames opvoert terwijl ze ingelijste foto's uit de jaren 1950 bekijken. Een van de dames vraagt de andere waarom ze de foto van de watertoren de mooiste vindt. Het antwoord komt erop neer dat bepaalde details, bijvoorbeeld de geparkeerde auto en de elektriciteitspaal, symbolen van de vooruitgang zijn, die een halve eeuw later mogelijk minder zullen beroeren.

“Wanneer hebben we gelijk in de geschiedenis? Wat is voor mij persoonlijk het mooiste of het minst mooie?” besloot Rik Torfs zijn toespraak en hij voegde eraan toe: “Wie zegt dat wij gelijk en de anderen ongelijk hebben? Misschien is het net andersom ...”

Een altijd weer vernieuwd geluk

De briefwisseling tussen Stijn Streuvels en Antoon Coolen

DOOR STIJN VANCLOOSTER

Ik ben vereerd en blij dat ik hier een boek mag voorstellen over een ooit graag geziene gast bij de Vereniging van Kempische Schrijvers: de Nederlandse rasverteller Antoon Coolen, die van 1941 tot zijn dood in 1961 lid was van de vereniging. Vorig jaar is bij Lannoo mijn editie verschenen van de briefwisseling die hij voerde met Stijn Streuvels. Het boek is het resultaat van een project gepatrooneerd door het Centrum voor de Studie van het Vlaamse Cultuurleven, vijftig jaar geleden in de schoot van het AMVC opgericht door Ludo Simons, die hier straks wordt gehuldigd. Het boek is het verhaal van een uitzonderlijke schrijversvriendschap. Met slechts weinigen heeft Stijn Streuvels zo'n intense correspondentie onderhouden, dertig jaar lang, en dat geldt ook voor Antoon Coolen, de Nederlandse romanschrijver die zo naar hem opkeek en ook een voorliefde koesterde voor het werk van Guido Gezelle en Felix Timmermans. Coolen noemde trouwens zijn drie zonen naar deze groten uit onze literatuurgeschiedenis – Guido, Felix en Stijn.

In het volgende wil ik graag kort enkele aspecten uit de correspondentie tussen Streuvels en Coolen belichten.

Het is Coolen die eind 1929 contact zoekt – hij is dan een prille dertiger, Streuvels bijna zestig. Laatstgenoemde heeft al naam gemaakt sinds zijn debuut in het vernieuwende fin-de-siècle-tijdschrift *Van Nu en Straks* en is bekroond met meerdere staatsprijzen. Als hij met Coolen in correspondentie treedt, zijn Streuvels' oeuvre én de reeks bekroningen nog lang niet ten einde. Coolens grote doorbraak daarentegen moet dan nog komen. Maar dat gebeurt gauw. Al vroeg in de jaren dertig vinden zijn boeken als *Kinderen van ons volk* en *Dorp aan de rivier* hun weg naar vele honderdduizenden, ook in het buitenland. Coolen wordt op korte tijd een klinkende naam in het literaire landschap; zijn pen brengt critici in beroering – ze weten niet altijd goed wat ze met zijn al bij al heel eigen schrijftuur aan moeten. Hij gaat ook een voorname rol spelen in het breed-literaire leven.

Aangespoord door 'de groote liefde' die hij 'steeds voor uw schoon werk' heeft gevoeld, stuurt de Noord-Brabander aan de Ingooigemnaar eind 1929 een exemplaar van *Kinderen van ons volk*, de roman waarmee hij op de drempel van de roem staat. "Bij al Uw boeken tot deze tijd toe", schrijft Coolen, "is die liefde voor Uw werk onaangetast gebleven en steeds verdiept." De grote lezer die Streuvels

was – de correspondentie getuigt er op talloze plaatsen van – neemt het boek van Coolen meteen tot zich en noemt het ‘eene openbaring’, een verfrissing te midden van ‘de bekende moderne acrobatie’ en het ‘veel getheoretiseer en zwaarwichtig-doenerij’ van de contemporaine literatuur. Daarmee raakt Streuvels op zijn beurt een gevoelige snaar en Coolen geeft meteen de vrije loop aan zijn bewondering: “Gij kunt het nauwelijks begrijpen, ieder werk opnieuw werd mij tot een bezit van krachtig en telkens vernieuwd geluk, ik heb geen reserve in mijn bewondering.” Hij zal ook graag voortbouwen op het door Streuvels aangeraakte poëtische thema, dat daarna in verschillende brieven aan de orde zal zijn. De twee schrijvers raken binnen de kortste keren nauw bevriend, hun brieven worden uitvoerig – tot bladzijdenlange epistels – en worden met steeds hogere frequentie gewisseld.

Toch getuigt deze correspondentie nergens van blinde idolatrie. Daarvoor waren Coolen en Streuvels te kritisch van nature. Lang duurt het niet voor de eerste aanmerkingen vallen. Streuvels zou Streuvels niet zijn als hij Coolens boeken

– eclatante verkoopsuccessen of niet – niet aan een kritisch oordeel zou onderwerpen. Een bijzonder oog heeft Streuvels, zoals bekend, voor boekillustratie. Nadat hij uitgebreid zijn misprijzen heeft laten kennen over de illustratie van Coolens *Kerstmis in de Kempen*, nota bene door Gerard Baksteen, met wie hij nog zelf had samengewerkt, besluit hij: “Ik kom van langs om meer tot de overtuiging dat ’t meerendeel der boeken best niet geïllustreerd zouden blijven – sprookjes alleen uitgezonderd, en documentaire illustratie – waar de teekenaar zich komt plaatsen tusschen auteur en lezer, verminkt hij de fantasie van auteur en van lezer.”

Het gaat in de brieven op verschillende plaatsen over de verhouding tussen het realistische en het fantastische of het absurde in de literatuur. Streuvels leest Coolen hier af en toe de les: de Nederlander houdt volgens hem zijn fantasie vaak niet genoeg in toom. Streuvels toont, zoals ook in andere briefwisselingen en vooral ook in zijn literaire werk, zijn behoefte aan voldoende realistische ondergrond. Want hoewel literatuurhistoriografen hun werk vaak van dezelfde labels hebben voorzien – realistische, katholieke streekliteratuur onder andere – toch bedreven zij een verschillend soort literatuur: Streuvels wilde het echte leven vatten, terwijl Coolen zich vooral een bijna sprookjesachtig verteller toont. Het is daarbij overigens opvallend dat Coolens interesse voor het fantastische en absurde, die zijn boeken vaak zo sprankelend maken, in zijn brieven ten enenmale ontbreekt. Streuvels-de-boekenschrijver van zijn kant is Streuvels-de-briefschrijver.

Dat laatste blijkt in de brieven onder meer wanneer het religieuze ter sprake komt, waarbij Streuvels, zoals in zijn boeken, een grondige afkeer laat blijken van uiterlijk formalisme en dogmatisme (zijn aversie voor wat hij noemt ‘tendenskunst’ ligt in de lijn hiervan). Als hij, met het oog op Coolens roman *Kinderen van ons volk*, schrijft dat hij tevreden is dat de vrijzinnige notaris zich niet heeft bekeerd, zegt dit véél. Het thema van de religie, dat in Coolens boeken een voorname rol speelt, is in zijn brieven dan weer volkomen afwezig.

De Nederlander en de Vlaming zitten overigens ook geregeld op elkaars lijn. Coolens bedenkingen over de literaire kritiek bijvoorbeeld konden net zo goed uit de pen van Streuvels zijn gevloeid: “Van de critiek is het maar het ongeluk, dat [...] ieder zich er de bevoegdheid toe aanmeet, en dat zoo dikwijls het kunstwerk, secundair, de aanleiding is tot de vertooning van eigen vernuft – wat primair is!”

Kritiek heen en weer beslaat niet altijd het terrein van de literatuur. Zeker het opmerkelijkste voorbeeld is de brief waarin Coolen Streuvels keihard ter verantwoording roept voor zijn vermeende houding in de oorlog, een brief van 22 mei 1945. Over deze brief van direct na de bevrijding, een schitterend staaltje retorische kunst, heb ik eerder geschreven – de lezer vindt in mijn boek alles uitvoeriger geduid en gecontextualiseerd. Op Streuvels’ antwoord wachtte Coolen

met enorme spanning, want hij had – zoals hij schreef – “in deze dingen zóó stelling genomen, als de stelling tusschen goed en kwaad”. De uiterst overwogen, gespannen maar heldere verwoording, waarbij de cruciale vraag zorgvuldig wordt voorbereid, doet de lezer inzien welk gewicht Coolen aan zijn schrijven – en hiermee zijn vriendschap met Streuvels – hechtte. Streuvels’ antwoord kwam er na twee weken, uitvoerig, bedaard, zelfzeker en glashelder. Hij had niets verkeerd gedaan, wèl integendeel. Het betekende voor Coolen een fenomenale opluchting. Al zou hij na de oorlog nooit meer dezelfde zijn – ook als kunstenaar zou hij zijn vroegere elan enkel nog hervinden in de roman *De vrouw met de zes slapers* –, de vriendschap met Streuvels kon doorgaan alsof ze nooit was onderbroken, tot Coolens abrupte dood in 1961.

De twee net aangehaalde brieven laten duidelijke standpunten en opvattingen over nazi-Duitsland zien, maar daarna zal de oorlog geen noemenswaardig thema meer zijn. In de naoorlogse brieven gaat het gauw weer zoals in de vroegere over alle mogelijke onderwerpen daarbuiten: gebeurtenissen in gezin, familie en dorp, de actualiteit, maatschappij, politiek, filosofie, religie, hun reizen. Maar bovenal, zoals al duidelijk werd en te verwachten is in brieven tussen *schrijvers*, over het eigen en elkaars literaire werk: hun creatieve drijfveren, intensieve lectuur en invloeden, het onthaal van hun boeken en ook hun onderlinge receptie, hun stellingnames in literaire debatten en opinies over artistieke vraagstukken, voordrachten en boekbewerkingen. Bij dit alles valt op dat beider gezinnen nauw bij de vriendschap van de twee schrijvers worden betrokken: ze logeren bij elkaar, Coolen vraagt Streuvels peter te zijn van zijn zoon en beider echtgenotes en kinderen komen geregeld ter sprake en mengden zich zelfs in de correspondentie.

“Ce vice impuni, la lecture”, schrijft Streuvels, alluderend op een titel van Valéry Larbaud. Altijd waren deze schrijvers wel aan het lezen. Als er een nieuwe uitgave verschijnt van Chateaubriands *Mémoires d’outre-tombe* bijvoorbeeld, schaft Streuvels die meteen aan. Op hoge leeftijd plukt hij werk van Hermann Bahr uit zijn bibliotheek en vindt het een openbaring, hij leest klassieke en nieuwe Chinese letterkunde, heeft het over Goethes vertaling van Cellini’s autobiografie, over zijn bewondering voor een nieuwe geschiedenis van de Oostenrijkse literatuur, voor het werk van Thomas Mann. En bij dit alles blijft een oude liefde torenhoog overeind: Tolstojs *Oorlog en vrede* is “de schoonste roman van de wereld”, heet het. Terwijl hij uit de literatuur dicht bij huis een andere icoon plukt, ietwat verrassend: “[...] mon ami, lees Alain Fournier *Le grand Meaulnes* dààr zult ge vinden: realiteit en fantasie in de perfekt juiste verhouding, en eene architectuur, mon cher, waarvan men het geniale eerst gewaarwordt als het boek uitgelezen is. Dat blijft voor mij het ideale kunstwerk in de literatuur”. Coolen heeft het dan weer behalve voor de moderne Fransen nogal voor de nieuwe Engelse literatuur, die hij Streuvels meent te moeten aanraden. Verder passeren

Camus en Hemingway de revue, Mauriac en Graham Greene, Gide en Andersen ... – het zijn maar enkele namen uit Coolens en Streuvels' talrijke lectuur-beschouwingen. In deze passages, die tot de boeiendste uit hun brieven behoren, schrijven zij net als over de andere onderwerpen onverbloemd, helder en spitant, dertig jaar lang. Zij demonstreren daarbij een openheid op uiteenlopende literaire stromingen en tonen een intellectuele alertheid, al waren beiden niet meer van de jongsten.

De literatuur namen zij ernstig, maar ze leefden niet met het hoofd in de wolken. Naar aanleiding van een boekbespreking door Coolen schrijft Streuvels, postmodernachtig, dat "[...] alles afhangt van de manier waarop men de dingen bekijkt en ... onbevooroordeeld is". Voor beiden moest literatuur in de eerste plaats een stuk leven zijn – Streuvels hing deze overtuiging al sterk aan ten tijde van *Van Nu en Straks*. En boven alles gold: het leven en de mensen zelf waren het hoogste, geen waarde ging erboven. Als Streuvels weer thuis is van enkele Gezelleherdenkingen in 1949 in Nederland, bericht hij aan Coolen: "Het beste en deugdelijkste wat er van zulke dagen overblijft is: dat men weer een aantal ingoede en in-vriendelijke mensen heeft leren kennen, die u genegen zijn. [...] – mensen om niet te vergeten, en zooveel andere meer, waarvan mij enkel het lachend gelaat en de vriendelijke aanspraak is bijgebleven. Dàt is een aanwinst in het leven waar men deugd aan beleeft."

Dames en heren, mogen jullie allemaal – ik twijfel er niet aan – wanneer jullie straks thuis terugblikken op deze nieuwe bijeenkomst van de Kempische Schrijvers soortgelijks denken als in de bewoordingen door Streuvels. Dat jullie deugd mogen hebben beleefd aan de bijeenkomst. En stilletjes hoop ik ook dat hier en daar iemand onder jullie de deugdzame herinnering nog wat verlengt door de lectuur van de vaak sprankelende briefwisseling tussen twee 'meevoelenden', twee kunstenaars en levenskunstenaars van formaat, gelijkgestemde zielen met toch beiden een eigen sterke persoonlijkheid en eigen artistieke creaties, die, al mogen ze nu wat uit de *spotlights* verdwenen zijn, ooit oplagen haalden waar hedendaagse schrijvers in ons taalgebied slechts van kunnen dromen.

Emmanuel de Bom: een verscheurde cultuurreus

DOOR CHRIS CEUSTERMANS

Ik ben geen literatuurfanaat geworden via de Vlaamse literatuur. Mijn passie voor literatuur ontstak door gedurfde boeken van Engelse of Amerikaanse auteurs zoals Martin Amis of Thomas Pynchon die de materialistische Amerikaanse dromen van de generatie van mijn Kempische ouders in vraag stelden. De Vlaamse cultuur voelde te veel als dat waaraan ik probeerde te ontsnappen: het verkavelde geestelijke landschap en de door industriezones verscheurde lappendeken van dorpen en bossen in de omgeving van het Albertkanaal. Als jonge kerel werd ik wel al geprikkeld door het werk van het legendarische, Kempische taalgenie J.M.H. Berckmans over wie ik veel later de biografie *Schrijven in de Grauwzone* zou publiceren.

De witte walvis van de Vlaamse cultuur

Toen ik al vele jaren naar andere oorden zoals Brussel was verhuisd, begon ik mij af te vragen wat er aan fascinerende boeken zoals die van J.M.H. Berckmans' *Het zomert in Barakstad* voorafgegaan was. Ik begon fascinerende verhalen van rebellie, zoektochten naar vernieuwing in de Vlaamse literatuur en cultuur te ontdekken. En in heel wat van die verhalen dook de in de Noorderkempen overleden Emmanuel 'Mane' de Bom op, soms als verslaggever, maar vaak als één van de protagonisten. De Bom is de grote witte walvis van de Vlaamse literatuur: hij lijkt overal in de Vlaamse culturele geschiedenis op te duiken, al hebben vandaag weinig mensen hem nog gelezen.

Mane werd in 1868 geboren in een bescheiden en kinderrijke Antwerpse nijveraarsfamilie die luisterde naar liberale, zelfs vrijzinnige geluiden uit de *Kleine Gazet* van mensen als Pol de Mont en Max Rooses. Hij groeide op in tijden waarin er nog knokploegen naar de huizen van katholieke of vrijzinnige verkiezingskandidaten trokken om ruiten in te smijten.

Het is doorheen de reis van zijn woelige leven, dat ik Vlaamse cultuur beter heb leren kennen en begrijpen. Ik werd getroffen door zijn worsteling als individu die niet in hokjes kon en wilde passen. Vooral zijn verscheurdheid raakte me diep. In zijn borst leken minstens vier of vijf zielen te wonen.

Tussen romantiek en moderniteit

Tijdens het schrijven over Mane en zijn vrienden zoals Streuvels, Vermeylen en

Chris Ceustermans, gezien via een spiegel, bij de presentatie van het boek over Emmanuel de Bom in Conscience Bibliotheek Antwerpen op 30 september 2021 (foto © Peter Thoben)

Van de Woestijne werd het mij allengs duidelijker dat Manes verhaal dat was van de ontwikkeling van een ‘modern’ en ontzuild Vlaanderen. Een kronkelig pad, zo blijkt. Worstelen met het leven van alledag en met een stroeve en gepolariseerde samenleving, met vallen en opstaan ... dat alles heeft Mane tot diep in zijn kern getekend.

Wat ‘mensch’ Mane voor mij boeiend én tragisch maakt, is zijn schizofrenie.

Voor Vlaanderen was hij een baanbreker van kosmopolitische openheid in zijn nieuwe, geglobaliseerde tijden. Zo was hij de eerste die in Vlaanderen een boek over de moderne theaterauteur Henrik Ibsen publiceerde. Het tijdschrift *Van Nu en Straks* dat hij in 1893 met August Vermeylen oprichtte, geldt als de ‘big bang’ die de deur openrukte voor moderne literatuur in Vlaanderen.

Tegelijk was hij doordrenkt met de grote verhalen van de oude romantiek. Als kind op die breuklijn tussen heroïsche romantiek à la Conscience en de moderniteit van auteurs als Ibsen, had hij een sterke neiging tot dwepen, zoals met zijn joodse jeugdvriend Ben of met de Duitse Clara, zijn eerste grote liefde. Romantische dweepzucht maakte hem blind voor zwakheden en voor de levensvatbaarheid van zijn passie, wankelmoedig ook. Ontnuchtering kwam pas als er onomkeerbare schade was aangericht, zoals in de passionele kop-staartbotsing met de jonggestorven Duitse kabberdoes-zangeres Clara.

De botsing tussen romantische verwachtingen en de eenzaamheid en hunkering in tijden waarin het globaliserende Antwerpen uitgroeide tot een van de grootste wereldhavens, wist De Bom schitterend te vatten in zijn roman *Wrakken*

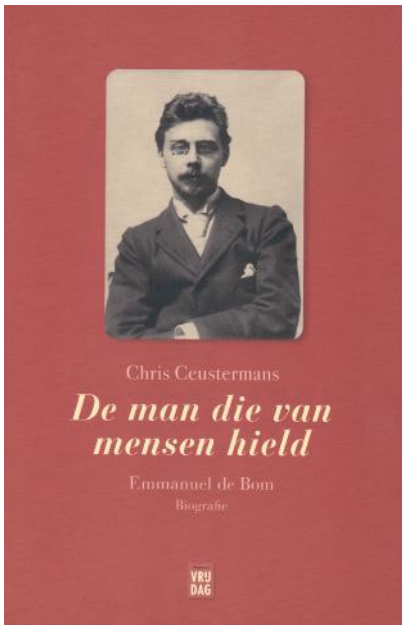
(1898). Drie door het leven zwalpende personages, waarvan twee van Duitse afkomst, spoelen aan in de Antwerpse haven en proberen bij elkaar een emotionele *Heimat* te vinden. Deze nog altijd bijzonder leesbare en boeiende roman wordt als de eerste Vlaamse, psychologische stadsroman bestempeld.

Vlaamse beweging en koningsgezindheid

Zoals bij velen van zijn generatie drong de Vlaamse kwestie zich aan hem op als een erflast. Hij die zo snakke naar een breder kosmopolitisch leven werd willens nillens naar het verdedigen van zijn lokale, Vlaamse identiteit gesleurd. Al was het maar om het Nederlandse woord ‘vier’ in de verfranste Belgische Burgermacht te mogen uitspreken zonder beboet te worden. Na de pijnlijke tbc-dood van zijn Clara in 1895, bleek hij als anarchist te baldadig gestemd om in zijn eigen Antwerpen zich nog door een rijkelijk besnorde officier te laten opleggen dat hij zijn rangnummer ‘quatre’ alleen maar in het Frans mocht afdreunen. Zijn koppige herhalen van het woord ‘vier’ bij de Antwerpse Burgerwacht leidde tot een mediarel en een tuchtzaak waarbij hij tot een (korte) gevangenisstraf werd veroordeeld. Die ‘affaire De Bom’ leidde in 1897 tot een vernederlandsing van de Burgerwacht in Vlaanderen – het eerste rechtsdomein dat in Vlaanderen helemaal vernederlandsd werd, althans in theorie want België bleef erg autistisch tegenover Vlaamse noden.

Zijn hele leven bleef Mane botsen met de Belgische staat waarvan hij als kind de geschiedenis in het Frans had moeten studeren. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kookte die opgekropte frustratie over. De Bom werd voor een stuk meegelokt door de lepe Duitse *Flämenpolitik*. Hij hield weinig rekening met de godsvrede tussen ‘passieven’ en ‘activisten’ en publiceerde tijdens de Duitse bezetting af en toe Vlaamsgezinde artikelen in de Hollandse NRC-krant. Dit kwam hem aan het eind van de oorlog duur te staan. Onder druk van de media en de naoorlogse ontlading werd hij op basis van een mager dossier op staande voet ontslagen als Antwerpse hoofdbibliothecaris. Hij verloor niet alleen zijn loon, maar ook zijn toekomstig pensioen. Kortom: hij was financieel en emotioneel bankroet in die gepolariseerde tijden die zijn *Van Nu en Straks*-vrienden uit elkaar dreven. De Bom sukkelde in een verstikkende depressie. Gelukkig kon hij via bemiddeling van zijn boezemvriend Stijn Streuvels aan de slag bij socialistische *Volks-gazet*. Via zijn andere vriend, de Nederlands-joodse uitgever Leo Simons van de Wereldbibliotheek, kon hij de Vlaamse Bibliotheek lanceren, een uitgavefonds waarin De Bom als eerste Ernest Claes’ *De Witte* publiceerde. Zijn passie en liefde voor literatuur en voor creatieve, zoekende mensen trokken Mane na zijn ‘defenestratie’ van 1918 uit een diepe put.

Ondanks zijn worstelingen met de Belgische staat, bleef De Bom koningsgezind. In 1912 beschreef hij in de NRC trots hoe hij Koning Albert en diens familie op ‘zijn’ grote Conscience-tentoonstelling had rondgeleid. De oud-anarchist werd

niet veel later gedecoreerd tot ridder van de Leopoldsorde – al schreef darmziektelidder De Bom dat hij van de koning liever een ‘nieuwe darm’ had gehad dan zo’n lintje. Zelfs na de Eerste Wereldoorlog toonde de flamingante De Bom zich af en toe erg koningsgezind. Zo maakte hij tijdens de door de koning afgedwongen Belgische capitulatie in de Tweede Wereldoorlog zijn steun aan de omstreken Leopold III publiekelijk kenbaar.

Voor de gespleten Mane – en heel wat andere flamingante auteurs – stonden Vlaamsgezindheid en koningsgezindheid elkaar niet in de weg. Dat Vlaanderen een aparte natiestaat van België zou kunnen zijn, werd in het grootste deel van Manes leven amper

in overweging genomen, zelfs door de meest gedreven flaminganten. Toch hebben De Bom en zijn vrienden de culturele basisinfrastructuur gebouwd voor het huidige Vlaamse bewustzijn.

Tussen minnares en huwelijk & religie en vrijzinnigheid

Mane was ook op andere vlakken erg gespleten. Zijn hele leven heeft hij gezocht naar de geborgenheid van een liefdesrelatie en droomde hij van een gezin. Na de tbc-dood van zijn eerste geliefde Clara, huwde hij in 1901 met Nora Aulit. Ook Nora bleek later aan tbc te lijden. De zieke Nora zocht haar toevlucht tot alternatieve geneeskunde – onder meer bij ‘waterdokter’ Van Son –, tot godsdienstobsessie en (seksuele) versterving. De in het Kalmthoutse Huis ten Heuvel verenzaamde Mane vond na de Eerste Wereldoorlog troost bij de tedere verpleegster Emma Léonard. Zij zou tot aan zijn dood zijn minnares blijven. De Bom leefde vanaf dan een verscheurd bestaan: tussen Emma en jonge vrienden zoals Maurice Gilliams en de joodse Harry Klagsbald in de stad en de beklemmende sfeer in zijn echtelijke woning met de bedlegerige Nora in het groene Kalmthout.

Toen Mane de Bom in 1953 door Nora en paapse erfenisjagers van de buitenwereld afgeschermd in dat ijskoude Huis ten Heuvel stierf, woedde in de kranten een controverse of de afgestorvene nu een gelovige was of nog een vrijzinnige. Daarnaast bleek er onzekerheid over de vraag of hij als flamingant met anarchistisch verleden al dan niet een aanhanger van de omstreken koning Leopold III was geweest. Gelovige en ongelovige, linkse en conservatieve vrienden, allemaal stonden ze aan zijn graf.

Mane zelf keek naar de mens en niet naar het hokje. Wat voor hem leek te tellen was of iemand authentiek gedreven was, trouw en eerlijk. Een mensch, zoals zijn joodse vrienden zeiden. Die verdraagzaamheid was kenmerkend voor het legendarische tijdschrift *Van Nu en Straks* dat hij in 1893 met zijn kompaan August Vermeylen had gelanceerd. De beste vrienden van de als vrijzinnig bekend staande Mane waren vaak mensen die als gelovig bekend stonden zoals Stijn Streuvels en Karel van de Woestijne. Hoewel De Bom werd bestempeld als ‘vrijzinnig’, was hij zijn hele leven op zoek naar spirituele zingeving. Toen hij als jonge man aan priester Hugo Verriest werd voorgesteld, schreef hij verrukt over diens serene wijsheid. In later werk, zoals in zijn essay *Henri de Braekeleer en Antwerpen* (1941), schreef hij met veel liefde over religieuze kunst: “Want er spreekt die vurige ijver uit, die tedere bezetenheid van het Geloof, waar alleen duurzaam leven uit groeit. En zij moet ontdekt worden. Wie die eenmaal in haar diepste wezen heeft benaderd, ontwijkt nooit weer haar ban.”

De gave van verzoening

Het allergrootste deel van de biografie zette ik op papier tijdens de coronapandemie, in een bubbel van boeken en woorden, terwijl maatschappelijke polarisering giste tussen onzekere *locals* en wie zich niet bedreigd voelt door de globale *rat race* of tussen wie godsdienst een meer zichtbare plaats willen geven in de samenleving en wie zweert bij de lekenstaat. Manes verhaal bood een troostende afstand en perspectief op onze overspannen tijd. Onze worsteling is taai, maar niet helemaal nieuw. Een definitieve oplossing is onmogelijk en wellicht onwenselijk. Spanningen en tegenstellingen zijn deel van het leven, misschien zelfs de krachtbron ervan. Een manier om ermee te leven en ze als creatieve kracht in te zetten, is zoals Mane voorbij de makkelijke hokjes te kijken en open te staan voor de authentieke verhalen of vernieuwende projecten.

Een van de ontroerendste elementen van Manes verhaal vond ik hoe door woelige en gepolariseerde oorlogstijden er jarenlang radiostilte heerste met oude vrienden zoals de nuchtere ‘Gust’ Vermeylen. De oude *Van Nu en Straks*’ers zetten zich uiteindelijk over hun strategische meningsverschillen heen en lieten vriendschap en begrip overheersen. Of omdat “ik geen vriend wil missen om wat miserabele politiek” zoals Karel van de Woestijne schreef nadat hij en Mane in de nasleep en breuklijnen van de Eerste Wereldoorlog vele maanden geen contact meer onderhouden hadden. Ze hielden elkaar vast, van hun jonge jaren tot aan hun dood, ondanks de historische gebeurtenissen en de onderlinge verschillen. Het was een deugddoend genoegen om hun vriendschappen en hun fantastische reis in onze eigen dolgedraaide tijden te reconstrueren. De reis die een deel van onze geschiedenis werd.

Chris Ceustermans, *De man die van mensen hield. Emmanuel de Bom Biografie*, Uitgeverij Vrijdag Antwerpen 2021

Poëtisch grensgesprek over leven en dood

Poëzie: Frans Aldelhof & Jace van de Ven
Verbindende teksten: Rik Van Braband

Na de piëteitsvolle herdenkingen van overleden leden een week na Allerzielen, past misschien wel wat luchtige poëzie over het leven én over de vergankelijkheid ervan.

De Vlaming Frans Aldelhof en de Nederlander Jace van de Ven publiceerden beiden daarover al een respectabel aantal gedichten waaruit we graag een selectie presenteren.

Vandaag, 11 november, vieren we traditiegetrouw de Wapenstilstand, een historisch gebeuren dat nog steeds herdacht wordt op kerkhoven, in kerken en in poëzie, o.m. door Jace:

Herdenking op het kerkhof

*eens waren hier de tranches
ontzettende voren waarin
wellicht wit kruisenzaad
gestrooid is, de oogst zo groot
de akkers met levens bemest*

*in de stilte trilt de waanzin na
laat me even als de jongens hier
in het zand de regen horen, drip
en dan weer drip, in eeuwigheid*

*ze hebben zich vast gewassen
en gekamd voor die piefpaffen
met medailles die nu pontificaal
gaan toeteren van ach nooit meer*

*konden ze, die jongens van toen
ze zouden als granaten ontploffen
alsnog hun jeugd gaan genieten*

Ook Frans begeeft zich op de lyrische Marsvelden:

Zo sprak de generaal

*Sorry! Die oorlog bleek een misverstand.
We staan weer aan dezelfde kant,
zo sprak de generaal.
Maar niet getreurd, zo ging hij verder,
men telt slechts honderdduizend doden
- hoofdzakelijk vreemden en joden -
dat valt dus ongetwijfeld mee!*

*Sorry! Voor 't ongemak in eigen rang,
maar ons belang kwam in 't gedrang,
zo sprak de generaal.
Maar niet gezeurd, zo ging hij verder,
we hebben voor het recht gestreden,
- er heerst nu overal weer vrede -
neem dus gerust een week congé!*

Daarnaast herdenkt Frans in een ironisch gedicht een belangrijk iemand die de dood heel recent van ons heeft weggerukt, namelijk onze trouwe en uiterst competente corrector Louis Luyten zaliger:

Stem uit het zwarte gat (Louis Luyten spreekt)

*Bij leven liet ik reeds verstaan
(O! Het was geen bittere ironie!)
met mij is het weldra gedaan,
zeg niet: "Tant pis pour lui!"*

*Laat het grienen en het janken
als ik de eeuwigheid inglijd,
ingelijst tussen zes planken
van inferieure kwaliteit.*

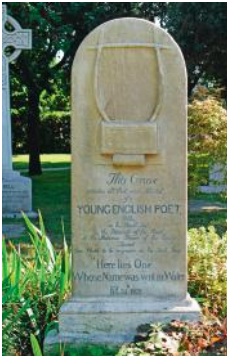
*Rot op met rouw- of bloemenkrans,
allicht een gift van een hypocriet
(zijn plastic krans is tweedehands)
die waanzinnig van mijn dood geniet.*

*Waag het niet aan mijn open kuil
een zeikerige rede uit te spreken,
blijf weg of hou gewoon je muil,
kortweg: ik hou het voor bekeken.*

*Nog dit, ik zeg het met drang en klem:
Stouw geen fanfare naar mijn groeve,
geen muzikaal gedoe, geen zinloos requiem.
Het is gedaan: dat is het weergaloze droeve.*

*Maar alles goed en wel beschouwd,
Ik laat me beter terstond cremieren.
Hoewel, ook dat laat mij Siberisch koud,
toch moet je plus en min incalculeren.*

*Hoe dan ook, mijn beste mensen,
adieu, ik snak geenszins naar empathie.
Het einde was één van mijn vurige wensen,
niettemin een welgemeend merci.*

Sommigen van onze leden zullen in Rome misschien wel het kerkhof hebben bezocht waar een befaamde Engelse schrijver begraven ligt. De grafsteen bevat geen naam, alleen de poëtische zin “Here lies One Whose Name was writ in Water”. Dit grafschrift was zo gewild door de aldaar begravene, de beroemde dichter John Keats, die in 1821 overleed, precies 200 jaar geleden.

Onze twee Kempische poëten wachtten niet op hun dood om hun eigen grafschrift te schrijven, want rond 1980 schreef Frans in zijn bundel *Weet ik veel* al heel puntig:

Grafschrift

*Hier ligt Frans Aldelhof,
lang van haar
maar kort van stof.*

Ook het grafschrift van Jace (een jeugdzonde uit 1978) ademt zelf-ironie uit:

Grafschrift

*Uit mijn leven sprak nooit enige bezieling
Dan misschien voor sex, sigaren en de drank
Ja ik zoop en rookte me in de vernieling
Daarom ruikt u hier zo’n zure lijkenstank*

De 17de-eeuwse wiskundige, natuurkundige én theoloog Blaise Pascal leed in zijn laatste uren ondraaglijke pijnen. Misschien daardoor dat zijn allerlaatste woorden een wanhopige oproep vormden: “Moge God mij nooit verlaten ...”.

Dat gevoel van verlatenheid herkennen we ook in het gedicht *Vader* van Frans én in *Opdracht*, een jeugdgedicht van Jace.

Vader

*Sombere verzen
amper een gedicht
geschreven op de zwarte rand
van vaders doodsbericht*

*Onleesbare tranen
verscholen verdriet
gedruppeld in de felle brand
van het eindeloos failliet.*

Opdracht

*Als eens deze tijd mij een cirkel zal trekken
En leven limietloos zal zijn
Ach wil mij dan enkele nog nectar verstrekken
En eeuwig een brok ambrozijn
En mogen dan allen zich voor mij vertonen
Die stierven van liefdesverdriet
Ik wil hen zo graag me mijn nectar belonen
Zo sterven, dat lukte mij niet.*

In 1903 was de Franse schilder Paul Gauguin er slecht aan toe. Hij vertoefde weliswaar in zijn tropisch paradijs Tahiti, maar hij was stervende. Ten einde raad zond hij een boodschap naar een nabijgelegen missiepost met een dringende vraag om hulp. Maar spijtig genoeg kwam deze hulp te laat ...

Ook Jace is zich bewust van het onvermijdelijke noodlot in zijn jeugdvers:

En niets helpt meer

*En niets helpt meer, niet meer roken, niet meer zuipen,
De duizelingen suizen in mij rond*

*Steeds nieuwe angsten komen mij de stuipen
Jagen mijn hart tot aan het keelplafond*

*En niemand helpt, elk mens laat mij verzuipen
En zelfs een God als die al ooit bestond,
Laat die verguisde dood traag in mij kruipen:
Men spuwt mij uit en prijst zich zelf gezond.*

*Van nu af ben ik godverdjuus verlaten
Dit ziek zijn wordt een wachten op de dood;
Ik heb de strijd om het leven verloren.*

*Nu wijkt de doodsangst want wat kan die baten,
Wat baat verzet of klagen van je nood
Als niemand, maar ook niemand je wil horen.*

Na het bezoek aan een dementerende vriendin in Huize Perrekens schreef én illustreerde Frans het volgende vers:

Het Huis

*De heldere hemel schreeuwt,
kermt en kreunt boven het huis,
kooi van afwezigen in ademnood.*

Op de nok een kraai en onrust.

*Roerloos zit ze aan tafel,
haar afkalvend brein gekluisterd
aan nukkige schaduw.*

*Een versteende glimlach traant.
Haar dubbele tong prevelt:
De vloer dient nog gedweild.
maar de goden reiken geen hand.*

Het linke labyrint eindigt onder klei.

*Buiten schudt een man de as
van zijn rouwpak.*

Het tragische einde van Vincent van Gogh in 1890 is bekend. Zwaargewond wist deze gepassioneerde kunstenaar met een onmogelijke missie nog deze laatste woorden uit te brengen: “Nu wil ik naar huis. Ween niet. Wat ik gedaan heb, is het beste voor ieder van ons. Ik zal nooit van deze depressie verlost geraken.” Frans voegt er nog een lyrisch afscheid aan toe:

Afscheid van Vincent

*Adieu,
bloedrode lippen van Marguerite.
Vaarwel Isabelle, Margot en Stien.
Ik hou het eindelijk voor gezien.
De kogel is door de kerk.*

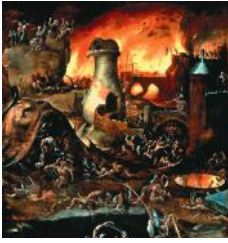
*Straks val ik zinloos uit elkaar
en ga ik naar de haaien.
Ensceneer een korenveld met kraaien
en laat spotvogels fluiten.*

*Of neem voor een amateur-zelfmoordenaar
een koppel eksters,
desnoods een opgezette ooievaar.*

*Een vogel blijft een vogel,
hoewel beter één in de hand
dan tien boven mijn graf.*

*Vaarwel broer, droeve linkerhand.
Ik neem voorgoed vrijaf.*

Een andere beroemde Noord-Brabantse kunstenaar is Jeroen Bosch. Als prille tiener maakte hij in 1463 de grote stadsbrand in 's-Hertogenbosch mee: meer dan 4000 huizen werden in de as gelegd, waarbij vele doden vielen. Deze traumatische ervaring verwerkte hij vaak in zijn schilderijen, dikwijls in afschrikwekkende hellevuren. In onze digitale tijd roept Jace die dramatische periode weer op in zijn aanklagend vers:

Jeroen Bosch schildert weer

*Er kwam een nieuwe taal, een nieuwe werkelijkheid
Na jura, steen- en ijzertijd: computertijd
God zelf trad terug, de muis beval wat van belang was
En van het kwade virus heel de wereld bang was*

*Met megabytes in plaats van cellen in zijn lijf
Een keyboard in zijn kop, als hart een harde schijf
Zo vloog de mens van hot naar her en schoot in stress
Bij stilstand; dan zag hij het zwaard van Damocles*

*Geluk lag als een Minotaurus in dit labyrint
En eiste dat er steeds geconsumeerd werd, blind
Gehoorzaamde de mens, liep verder vretend rond
En wees zijn kroost als les de weg van mond naar kont*

*De wereld leek één feest, van bier en wijn gemorst
Van vreten zonder honger, zuipen zonder dorst
En uit de winkels sjouwden rijken volle zakken
Langs legers losers; die hadden niks te makken*

*Wie niet bij kon houden kreeg geen tijd te dromen
Meerennen moest je om de werkelijkheid te ontkomen
Desnoods op speed of coke of gif uit iele naalden
Zo dacht de mensheid op te stijgen, maar zij daalde*

*Dus schildert Jeroen Bosch de kim weerom in brand
En mensen mensen moordend wapens in de hand
En in zijn hol een muis die ernaar kijkt en lacht
We zien de hel waar eens de hemel was gedacht*

In de periode juist na Jeroen Bosch – in de 16de eeuw – was er in Engeland op vele plaatsen een schrijnend gebrek aan plaats op de kerkhoven. Daarom werden oude graven geopend en werden de beenderen in zogeheten knekelhuizen geplaatst. Maar bij dat opgraven ontdekten men dat 4 % van de grafkisten binnenin bekrast waren ... Dus dat 1 op de 25 mensen levend begraven was! Daarom bond men de nieuwe doden een touwtje om de pols, dat verbonden was met een belletje boven de grond. Iemand moest dan de hele nacht op het kerkhof de wacht houden. En zo werd er wel eens iemand 'saved by the bell'!

Misschien was het die wetenschap die de laatste wens van de Franse componist Frédéric Chopin voortbracht: “Zweer dat ze me zullen opensnijden, zodat ik niet levend begraven zal worden!” Ook Jace doet beroep op de medische zorgsector in zijn gedicht *Internist*, terwijl Frans er in zijn vers *De Dood* heel gerust in is:

Internist

*Ik naar een internist, haast blind van schrik.
De man was joviaal, vertelde moppen,
Begon mij lachend op mijn borst te kloppen,
Zijn helper gooide met een vogelpik.*

*Dan schrikt hij plots en roept die assistent,
Confrère, zegt hij tot hem, hier sprak ik over.
De ander neemt de bloedzuigzuignap over
En luistert; ik denk aan mijn testament.*

*Hij luistert lang en zegt: 't Is idioot,
Zijn hart heeft het al lange tijd begeven,
Wat grappig zeg, dan kan ik toch niet leven.
Ja juist, medisch gesproken bent u dood.*

*Ik schrik zo erg dat ik de dood zie staan,
Stom staat hij op een ellepijp te fluiten;
Ik knik en ga hem achterna naar buiten
Juist als mijn hart van schrik opnieuw gaat slaan.*

De Dood

*De Dood met zijn grimmig bleek gelaat
– die altijd naast mij staat –
wist geen raad
met mij.
Op een dag zei ik kordaat:
‘Toe jongen, wees paraat
en neem me mee.’
Maar hij viel snikkend
in mijn armen.
Hij kon het niet, och arme.*

Ook de Duitse rijkspresident Paul von Hindenburg nodigde de Dood berustend en vriendelijk uit in zijn laatste uren in 1934: “Het is in orde: zeg tegen Vriend Hein dat hij mag binnenkomen.” Dat doet een beetje denken aan het beroemde gedicht van Pieter Nicolaas van Eyck, *De Tuinman en de Dood*, én aan het volgende vers van Jace:

De dood is altijd dichtbij

*zon op een wijds landschap in de verte
bergen in het blauw met witte wolken
de wind is ergens verholen gaan liggen
alles zo onwezenlijk stil en onberoerd*

*dichtbij trap je ongewild op een kever
loert een spin in zijn net tussen takken
verslepen mieren in colonne een rups
en hapt de zwaluw de mug uit de lucht*

*nee vriend, niemand komt de wereld door
zonder te jagen of gejaagd te worden
en denk je dat je 's morgens vluchten kan
word je 's avonds opgehaald in ispahan*

Iedereen kent de aloude Latijnse spreuk *Mens sana in corpore sano* ('Een gezonde geest in een gezond lichaam'). De Franse koningin Marie-Antoinette was nog een gezonde vrouw van 38 jaar toen zij stierf. Het was dan ook een tragische dood, namelijk in 1793 door de guillotine van de Franse Revolutie.

En dat zij ook nog gezond van geest was, bewijzen haar laatste woorden. Toen zij op het schavot stapte, trapt ze per ongeluk op de tenen van de beul, waarop zij heel voorkomend zei: "Pardon, mijnheer, ik deed het niet met opzet!" Van koelbloedigheid gesproken ... De aan- of afwezigheid van angst typeert ook de gedichten *Naderend einde* van Jace en *Levensavond* van Frans:

Naderend einde

*Ze zitten rond mijn bed van rouw te rillen.
Mijn vrouw, mijn vrienden, maar de dood blijft uit,
Wel komt er kramp die hart en geestkracht stuit:
Ik wil wel leven maar heb niks te willen.*

*Op het nachtkastje staat een potje pillen
En drank; waarom tracht ik de dood tot uit-
Stel te verleiden als één simpele spuit
Mijn lijden en mijn levenspijn kan stillen?*

*De uitspraak van zijn naam getrouw vermeden,
Een droevig volk dat zong van onaards leed;
Ach voor de dood kweekt men alleen maar angst.*

*Een altijd slecht verleden afgebeden,
De zwarte rouw, het spierwit dodenkleed;
Onzichtbaar onraad maakt de mens het bangst.*

Levensavond

*Is het de eindigheid die mort,
de herfst van dit nukkige leven,
nu de geest is ingekort
en ledematen beven.*

*Is nu de drang naar zelfbehoud
zo ijzingwekkend toegenomen?
Resten slechts wat klatergoud
en steen geworden dromen?*

In een van zijn vele brieven aan zijn vader schreef Wolfgang Amadeus Mozart over de dood als troost: “Aangezien de dood het ware doel van ons bestaan is, heb ik in de laatste jaren een dusdanig hechte relatie met de beste en meest waarachtige vriend van de mensheid ontwikkeld, dat het beeld van de dood me niet alleen geen angst meer inboezemt, maar voor mij ook zeer geruststellend en vertroostend is ...”

Twee daarbij aansluitende verzen met overdenkingen over troost en/of angst zijn *Overpeinzing na mijn dood* van Jace en *And I think to myself* van Frans.

Overpeinzing na mijn dood

*Ik heb niet om de dood gevraagd;
Wie wel? Ik vroeg niet om het leven,
Toch ben ik neergezet en weggevaagd,
Mijn eigen wil bleef om het even.*

*En in mijn ijdelheid heb ik gewaagd
Iets van mijn sterven door te geven,
Soms waar, soms niet, ik heb mijn lot beklagd
Dan weer de spot ermee gedreven.*

*Maar weet, te sterven viel mij zwaar;
Wat gaf ik om die handvol jaren,
Juist tijd genoeg het leven te aanvaarden?*

*Wat komt er dan? En zelfs al is het waar
Dat wij naar een nieuw leven varen;
Is het wel troost, een leven na de aarde?*

And I think to myself

*Hoe vaak nog?
Hoe raak nog?*

*Hoe bloot nog?
Hoe groot nog?*

*Hoe warm nog?
Hoe arm nog?*

*Hoe lang nog?
Hoe bang nog?*

*Hoe oud nog?
Hoe koud nog?*

*Hoe rood nog?
Hoe dood toch!*

Wat een wonderbare wereld!

John Keats was amper 26 toen hij overleed, Blaise Pascal 39 en Marie-Antoinette 38 jaar. Mozart en Van Gogh stierven toen ze 37 jaar waren, en de Franse schrijver François Rabelais werd ook niet ouder dan 37.

Deze laatste levensgenieter is gekend voor de volgende ironische uitspraken:

Mens sana non potest vivere in corpore sicco ('Een gezonde geest kan niet leven in een droog lichaam').

Blijf altijd drinken en je zult nooit sterven.

Van deze beroemde schrijver is ook de theorie dat onze gekende afkeer van het ledige – het fameuze 'horror vacui' – er de oorzaak van is dat we onze dorst voortdurend willen lessen met een nieuw glas wijn ...

We weten allemaal dat druiven moeten geperst worden, dus moeten sterven om wijn te verkrijgen. En eens de wijn ('der Wein') er is, gaat die dikwijls vergezeld van 'Weib' én 'Gesang'.

Die gezangen zijn alvast aanwezig in de twee laatste verzen: *Onder onze voeten* van Jace en *Als ik sterf* van Frans.

Onder onze voeten

*hieronder in het kempisch zand
honderdduizend knekels, schedels
eens mensen net als gij en ik
gegarandeerd aan ons verwant*

*als wij straks bij hen geraken
zullen wij ze vast herkennen aan
hun kop, hun leest of manke poot
en hen tot onze vrienden maken*

*en terwijl we wachtend samen zijn
doen wij onze en zij hun verhalen
van vloeiend door het leven glijden
tot ergens blijven steken in de pijn*

*en ook zingen we een liedje samen
in paradisum deducant nos angeli,
net zo lang tot onze zang verklinkt
en elk gewicht verlicht wordt, amen*

Als ik sterf

*Als ik sterf, mijn drinkebroers,
breng dan wat wijnoogst mee.
Mijn laatste woord klinkt niet jaloers.
Ik reutel slechts santé.*

*Sterven is een eng moment
– ik ben ’t nog niet van plan –
maar zwaarder lijkt het mankement
van wijn uit uw dame-jeanne.*

*Uw flessen zal ik niet meer zien.
Het proeven is gedaan
en zelfs de beste aspirien
maakt dit niet ongedaan.*

*Vrienden, als ik dood zal zijn,
ween dan mijn graf niet nat.
Drink liever emmers van uw wijn
en zing ‘io vivat!’*

‘The rest is silence ...’ (William Shakespeare)

Foto-impressies

Najaarsbijeenkomst Hof van Aragon Lier op 11 november 2019

Ontvangst te Lier met Leentje Saey, Harry de Kinderen, Jacqueline Bervoets, Carlo Hermans en Maria Deproost (foto © Peter Thoben)

Robin Hannelore (foto © Peter Thoben)

Toon Breës (foto © Frank-Ivo Van Damme)

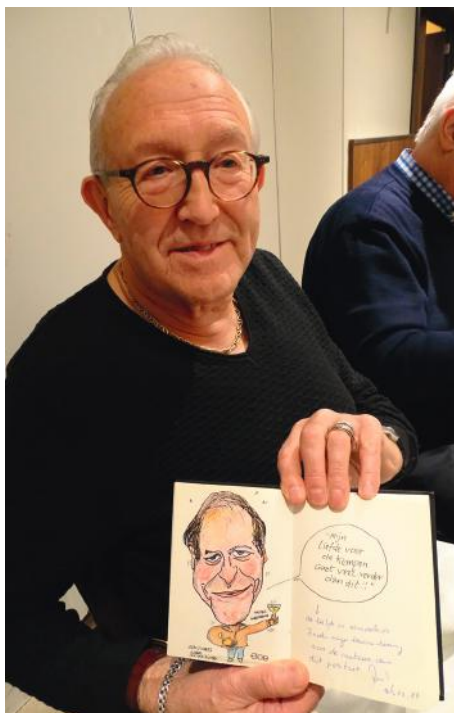
Ludo Simons, Leentje Vandemeulebroecke en Christel Van Damme (foto © Peter Thoben)

Overzicht van de aanwezigen (foto © Peter Thoben)

Frank-Ivo Van Damme (foto © Peter Thoben)

Bob Vincke (foto © Frank-Ivo Van Damme)

Jan Goris, Rik Torfs en op de achtergrond Martine Peeters (foto © Frank-Ivo Van Damme)

Peter Thoben deelt de nieuwe *Campiniana* uit aan Gert Vingerroets, Bob Duijvestijn, Paul Vos en Staf Versweyveld (foto © Frank-Ivo Van Damme)

Aan het middagmaal met Caspar van de Ven, Wim van Wijk, Jef van Gils, Kees van Kemenade, Bob Duijvestijn en op de rug Gert Vingerroets, Frans A. Brocatus (foto © Peter Thoben)

Najaarsbijeenkomst Hotel Karmel Herentals op 11 november 2021

Ontvangst met Bob Vincke, Simone Ceusters, Hilde Mathijssen, Ria Verstappen, Peter Thoben, Mia Smet, Herman Van Hemeldonck, Koen De Vriese en nog net zichtbaar Ludo Simons en Maria Brocatus (foto © Marc Dielens)

Nieuwe leden Hugo Van den Bosch en Jules Schellens (foto © Marc Dielens)

Jan Vosselmans met herinnering aan Gaston Durnez, Ria Verstappen en Toon Horsten
(foto © Peter Thoben)

Chris Ceustermans aan het woord (foto © Peter Thoben)

Max Violier draagt zijn gedichten voor (foto © Peter Thoben)

Het tweegesprek van Frans Aldelhof en Jace van de Ven met moderator Rik Van Braband (foto © Peter Thoben)

August Obbels met dochter Betty Obbels, Leentje Vandemeulebroecke en Ludo Simons
(foto © Patrick Vandewalle)

Martine Peeters, Jan Vorrselemans, Rik Van Braband en Frans Aldelhof aan tafel
(foto © Peter Thoben)

Vereniging van Kempische Schrijvers

Ledenlijst – stand april 2022

Leden

De heer Willem Adelaar, Rogier van der Weijdenstraat 37,

NL-5642 JG Eindhoven

De heer Frans Aldelhof, Nieuwstraat 52, 2440 Geel

De heer Jean Bastiaensen, Bareelstraat 19, 2920 Kalmthout

Mevrouw Ivette Bens, Hoogstraatsebaan 116, 2390 Oostmalle

De heer Johan Biemans, Lavendelplein 8, NL-5571 HN Bergeijk

De heer Antoon Breës, Maantjessteenweg 148, 2170 Merksem

De heer Frans August Brocatus, Dorpsstraat 65, NL-4861 AB Chaam

De heer Roger Bryssinck, Grote Steenweg 245/2, 2600 Berchem

Mevrouw Paula Ceusters, Lebonstraat 19, 2440 Geel

De heer Luc Daems, Du Boislei 95, 2930 Brasschaat

De heer Wim De Cock, Statiestraat 26/0208, 2070 Zwijndrecht

Mevrouw Leentje de Kinderen-Saey, Augustijnenlaan 77 bus 102,
2200 Herentals

De heer Francis De Preter, Geelhandlaan 2 bus 1, 2220 Heist-op-den-Berg

De heer Koen De Vriese, Jozef Ickxstraat 87, 2180 Ekeren

De heer Frans Depeuter, De Heikens 29, 2250 Olen

De heer Alex Dingemans, Ter Dorpe, Handelslei 292, B34, 2980 Zoersel

Dr. Bob Duijvestijn, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek

De heer Augustinus Eyckmans, Oude Zoerlebaan 3, 2260 Westerlo

De heer Peter Geraerts, Frankenbocht 6, NL-5081 SV Hilvarenbeek

De heer Jan Gerits, Vossenpad 9, 3670 Gruitrode

Dr. Marcel Gielis, Korte Mermansstraat 71, 2300 Turnhout

De heer Cas Goossens, Zeedijk Heist 133/51, 8301 Knokke-Heist

Dr. Jan-M. Goris, Nieuwstraat 20, 2200 Herentals

De heer Lieven Gorissen, Houtsniplei 23, 2950 Kapellen

De heer Jef Haevers, Waterstraat 64, 2440 Geel

De heer Ludo Helsen, Oude Geelsebaan 19, 2431 Veerle

De heer Carlo Hermans, Bergen 15, 2370 Arendonk

Mevrouw Mia Hermans, Herendaliapad 4, 2200 Herentals

Mevrouw Anne-Marie Hooyberghs, Blaubergsesteenweg 119, 2230 Herselt

Mr. drs. Frank Judo, Morenhoekstraat 36, 2840 Rumst

De heer Guido Landuyt, Sperwerstraat 16, 2300 Turnhout

De heer Hans F. Marijnissen, Alsacelaan 89, NL-5627 CB Eindhoven
 De heer Jan H. Melsen, Huart-Hamoirlaan 47 bus A, 1030 Brussel
 De heer Paul Melsen, Secretaris Meyerlei 39, 2170 Merksem
 De heer Louis Mertens, Koolmeesstraat 2, 2400 Mol
 Dr. Peter Moreaux, Schermersstraat 7, 2000 Antwerpen
 De heer Luc Neefs, Dr. M. Timmermanslaan 24, 2170 Merksem
 Dr. Paul Nijs, Schildersstraat 37-39, 2000 Antwerpen
 De heer August Obbels, Van Craeynhemstraat 37, 2280 Grobbendonk
 De heer Jaak Peeters, Doffen 4, 2250 Olen
 Dr. Paul Peeters, Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel
 Mevrouw Claudia Radzio, Gloriantlaan 55 bus 13, 2050 Antwerpen
 De heer Walter Raeymaekers, Gerststraat 4, 2490 Balen
 De heer Luc Rochtus, Van Breesstraat 33, 2018 Antwerpen
 Mevrouw Hilda Schalck, Veldhoven 9, NL-5081 NK Hilvarenbeek
 De heer Francis Schellekens, Langstraat 104, 2270 Herenthout
 De heer Jozef Schellekens, Burg. J. Van Aperenstraat 14 bus 5,
 2320 Hoogstraten
 De heer Julius Schellens, Elzenstraat 18, bus 2/1, 2235 Westmeerbeek-Hulshout
 De heer Eli Sillius, Nieuwkerk 3, 2382 Poppel
 Em. prof. dr. Ludo Simons, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 De heer Ad Smeijers, Doornboomstraat 2, NL-5081 GP Hilvarenbeek
 De heer Ton Smulders, Adrianus Loeflaan 2, NL-5081 SH Hilvarenbeek
 Drs. Marc Somers, Van de Wervestraat 41 A bus 1, 2060 Antwerpen
 De heer Paul Spapens, D'n Duyp 41, NL-5066 GA Moergestel
 De heer Herman Suykerbuyk, Nieuwstraat 26, 2910 Essen
 Prof. dr. Jos Swanenberg, Houtvestersstraat 49, NL-5241 JZ Rosmalen
 Drs. Peter Thoben, Tramstraat 48, NL-5611 CR Eindhoven
 De heer Bert Tops, Waterstraat 2, 2430 Eindhout
 De heer Gommaar Timmermans, Werf 10, 2500 Lier
 De heer Frank Tubex, Romeroplein 2/301, 2200 Herentals
 De heer Rik Van Braband, Kanariestraat 8, 2400 Mol
 De heer Walter Van Braeckel, Westerlosesteenweg 22, 2230 Herselt
 De heer Sam Van Clemen, Vredestraat 93/3, 2300 Turnhout
 Mevrouw Christel Van Damme, Watermolenstraat 17, 9111 Belsele
 De heer Frank-Ivo Van Damme, Sint-Lucaslaan 22, 2180 Ekeren
 Mevrouw Leentje Vandemeulebroecke, Rudolfstraat 45, 2018 Antwerpen
 Drs. Caspar van de Ven, Florapark 35, NL-5644 BW Eindhoven
 Dr. ir. Cornelis van de Ven, Floralaan West 187, NL-5644 BK Eindhoven
 Mr. Jace van de Ven, Noordstraat 79 B, NL-5038 EG Tilburg
 De heer Hugo Van den Bosch, Meistraat 55, 2590 Berlaar
 Dr. Aloïs Van den Bossche, Markt 2, 2290 Vorselaar

Mevrouw Joke Van den Brandt, Sint-Lucaslaan 22, 2180 Ekeren
Mevrouw Katelijne Van der Hallen, Drabstraat 201 bus 14, 2640 Mortsel
Em. prof. dr. Herman Van der Wee, Ettingestraat 10, 9170 Sint-Gillis-Waas
De heer Wim Van Gelder, Paradijs, Transvaalstraat 44, 2500 Lier
De heer Jef van Gils, Doelenstraat 68, NL-5081 CM Hilvarenbeek
Em. prof. dr. Hendrik Van Gorp, Maleizenstraat 76, 3020 Herent
Dr. Herman Van Hemeldonck, Oosterwijkseweg 42, 2250 Olen
De heer Jan Van Hemelryck, Brusselsesteenweg 142, 3020 Winksele
De heer Kees van Kemenade, Hellebaard 4, NL-5081 RS Hilvarenbeek
De heer Jef Van Meensel, Stationsstraat 73, 2440 Geel
Drs. Peter van Tilburg, P.C. de Brouwerlaan 1, NL-5081 SJ Hilvarenbeek
Mr. Albert A.S.M. van Uden, Ooievaarshoek 1, NL-5081 RK Hilvarenbeek
Prof. dr. Hans Verboven, Park Ter Heide 34, 3271 Averbode
De heer Maurice Vermeylen, Bikschotelaan 179, 2600 Berchem
De heer Staf Versweyveld, Nijlensesteenweg 162, 2270 Herenthout
Dr. Jan Veulemans, Aquamarijn, Hofstraat 6 bus 103, 2460 Kasterlee
De heer Bob Vincke, Bergstraat 2/4, 3550 Heusden-Zolder
De heer Gert Vingerroets, Streepstraat 17, 2950 Kapellen
Drs. Jan Vorsselmans, Bethaniënlei 122, 2980 Sint-Antonius-Zoersel
De heer Paul Vos, Statiestraat 71 bus 301, 2400 Mol
De heer Wim van Wijk, Willem II-plein 26, NL-5554 AJ Valkenswaard

Sympathisanten

Brabant Collectie, Library Tilburg University, Postbus 90153,
NL-5000 LE Tilburg
Mevrouw Marijke Claes, Kroonstraat 83, 3018 Wijgmaal
De heer Frans Jochems, Cuylichofstraat 55, 2920 Kalmthout
Mevrouw Lucie J.M.G. Lauwers-de Laat, Poirtersstraat 209,
NL-5061 BG Oisterwijk
Mevrouw Olga Maene, Grote Plaats 52 A, 2323 Wortel
Mevrouw Ria Verstappen, Nieuwendijk 16, 2222 Itegem
Mevrouw Inge Copmans, Tessenderloseweg 39 2440 Geel

Bestuur

Erevoorzitter: Dr. Jan-M. Goris
Voorzitter ad interim: Frans Aldelhof
Secretaris-penningmeester: Drs. Jan Vorsselmans
Bestuursleden: Rik Van Braband, Drs. Peter Thoben en Prof. dr. Hans Verboven